

ROBERT NOUWEN

ROME *en de* LAGE LANDEN

EEN GESCHIEDENIS VAN CAESAR TOT CLOVIS

Lannoo

Rome en de Lage Landen. Een geschiedenis van Caesar tot Clovis.

Systematische bibliografie

Bronnen online in Open-Access

De teksten

Griekse en Latijnse teksten kan de lezer zowel in de originele taal als in (doorgaans Engelse) vertaling op het web consulteren. Ik verwijs onder meer naar :

- *Digital library of late-antique latin texts* (<https://digiliblt.uniupo.it/index.php?lang=en>)
- *Perseus Digital Library* (<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/>)
- *The Latin Library* (<https://www.thelatinlibrary.com/>)
- *Greek and Roman Authors on Lacus Curtius* (<https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/home.html>) De teksten van Lacus Curtius stammen voornamelijk uit de Loeb-edities.
- *Topos text. Explore the world of the Ancient Greeks* (<https://topostext.org/>).

De opschriften

Bijzonder handige hulpmiddelen voor verder epigrafisch onderzoek zijn:

- CIL: *Corpus Inscriptionum Latinarum*, begrundet durch T. MOMMSEN, 1863, Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, Berlin, (<https://cil.bbaw.de/en/>).
- *Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby*, EDCS, (<https://db.edcs.eu/epigr/hinweise/hinweis-en.html>)
- *Epigraphische Datenbank römischer Inschriften Heidelberg*, EDH, (<https://edh.ub.uni-heidelberg.de/>)
- RIB: *Roman Inscriptions of Britain*, Volume I-III, 1965-2009, (<https://romaninscriptionsofbritain.org/>).
- Tab.Vindol.: *Vindolanda Tablets*, Volume I-IV, 1983-2019, (<https://romaninscriptionsofbritain.org/tabvindol>).
- *Trismegistos, An interdisciplinary portal of the ancient world*, (<https://www.trismegistos.org/>).
- *Ubi erat Lupa. Bilddatenbank zu antiken Steindenkmälern*, (<https://lupa.at/>)

Het archeologisch onderzoek

Voor recente rapporten en archeologisch nieuws kan de lezer onder meer terecht op de websites van:

- *Agentschap Onroerend Erfgoed Vlaanderen* (<https://www.onroerenderfgoed.be/>),
- *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, afdeling Archeologie* (<https://www.cultureelerfgoed.nl/>)
- *De Erfgoedstem. Nieuws en actualiteit over erfgoed en archeologie* (<https://erfgoedstem.nl/>).

Voorts stellen de meeste archeologiebureaus hun opgravingsrapporten op de eigen websites ter beschikking.

De numismatiek

Op het vlak van Romeinse munten bestaan er talrijke websites. Vaak gaat het om commerciële platformen gespecialiseerd in handel van Romeinse munten.

Voor verder numismatisch onderzoek verwijzen wij naar de volgende niet-commerciële websites.

- *Ancient Roman Coin* (<http://www.ancient-roman-coin.com/>)
- *OCRE - Online Coins of the Roman Empire* (<https://numismatics.org/ocre/>).
- *Roman Provincial Coinage online* (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>)

Systematische bibliografie

A

- S. ADEMA & J.-J. FLINTERMAN, 2019, *Res Gestae Divi Augusti*, themanummer Lampas, 52-3.
- W. JAPPE ALBERTS, 1974 /1983, *Geschiedenis van de beide Limburgen*, 2 dln. Maaslandse Monografieën, 15 & 17, Assen.
- J. ALENUS-LECERF, 1985, *Le cimetière de Vieuxville. Bilan des fouilles 1980-1984*, in : AB, I, 1, 121-139.
- J. ALENUS-LECERF, 1986, *Le cimetière de Vieuxville : quelques considérations préliminaires*, in : *La civilisation mérovingienne dans le bassin mosan*, Luik, 181-193.
- G. ALFÖLDY, 1966, *Notes sur la relation entre le droit de cité et la nomenclature dans l'empire romain*, in: *Latomus*, 25, 37-57.
- G. ALFÖLDY, 1967, *Die Legionslegaten der Römischen Rheinarmeen* (Epigraphische Studien, 3), Düsseldorf, 1967.
- G. ALFÖLDY, 1968, *Die Hilfstruppen in der römische Provinz Germania inferior* (Epigraphische Studien, 6), Dusseldorf.
- G. ALFÖLDY, 1974, *P. Helvius Pertinax und M. Valerius Maximianus*, in: *Situla* 14-15, 199-215.
- G. ALFÖLDY, 1986 : *Lateinische Bürger in Brigantium und im Imperium Romanum*, in: *BVbl*, 51, 1986, pp. 187-220.
- G. ALFÖLDY, 1987, *Römische Heeresgeschichte. Beiträge 1962-1985*, Mavors, Roman Army Researches, III, Amsterdam.
- M. AMAND, 1969, *De Gallo-Romeinse tumuli* (*Archaeologicum Belgii Speculum*, 2), Brussel.
- M. AMAND, 1979, *Etude sur nos tumulus*, in: *EC*, 39, 484-492.

- M. AMAND & R. NOUWEN, 1989, *Gallo-Romeinse tumuli in de Civitas Tungrorum (PublPGRM, 40)*, Tongeren.
- H. AMENT, 1984, *Der Rhein und die Ethnogenese der Germanen*, in: *Praehistorische Zeitschrift*, 59, 37-47.
- J. ANDREAU, 1999, *Banking and Business in the Roman World*, Cambridge.
- J. ANDREAU, 2010, *L'économie du monde romain*, Paris.
- Jeanne-Nora ANDRIKOPOULOU, 2001 : *Eburonen und was dann?*, in : *Rom und die Provinzen: Gedenkschrift für Hanns Gabelmann*, Beihefte der Bonner Jahrbücher 53, Mainz, 163-172.
- R. ANNAERT, 1994: *De Viereckschanze op de Alfsberg te Kontich: meer dan een cultusplaats*, in : *Archeologie in Vlaanderen* 3, 53-125.
- R. ANNAERT, 1999: *De Alfsberg te Kontich (prov. Antwerpen). Eindrapport*, in : *Archeologie*, in : *Vlaanderen*, 5, 41-68.
- H.H. ANTON, 1984: *Trier im Übergang von der römischen zur fränkischen Herrschaft*, in: *Francia*, 12, 1–52.
- *Archéologie de la vigne et du vin*. Actes du colloque 28-29 mai 1988, Université de Tours, in: *Caesarodunum*, 24, 1990
- *Archéologie en Ardenne. De la Préhistoire au XVIIIe siècle*, Brussel, 1991.
- ARNOULD, 1941: *La bataille du Sabis (57 av. J.-C.)*, in: *Revue belge de philologie et d'histoire*, 29-106.
- R. ASSKAMP, 2010, *Haltern, Stadt Haltern am See, Kreis Recklinghausen (Römerlager in Westfalen, 5)*, Altertumskommission für Westfalen, Münster/Westfalen.

B

- D. BAATZ, 1989, *Kommandobereiche der Legionslegaten*, in: *Germania*, 67, 169-178.
- D. BAATZ, 1993, *Der römische Limes. Archäologische Ausflüge zwischen Rhein und Donau*, Berlin.
- D. BAATZ & F. & R. HERRMANN, 1982, *Die Römer in Hessen*, Stuttgart.
- P.J. BAERT, 1833, *Mémoire sur les campagnes de César dans la Belgique et particulièrement sur la position du camp de Q. Cicéron chez les Nerviens: notice historique sur les Nerviens et de recherches sur Samarobriua*, Leuven.
- H. BAILLIEN, 1979, *Tongeren. Van Romeinse civitas tot middeleeuwse stad*, Assen.
- M. BANG, 1906: *Die Germanen im römischen Dienst bis zum Regierungsantritt Constantins I.*, Berlin.
- P. BARCELO & G. GOTTLIEB, 1993, *Das Glaubensedikt des Kaisers Theodosius vom 27. Februar 380. Adressaten und Zielsetzung*, in: *Klassisches Altertum, Spätantike und frühes Christentum*. Adolf Lippold zum 65. Geburtstag gewidmet, hrsg. von K.H.DIETZ, D. HENNIG & H. KALETSCH, Würzburg, 409 - 423.
- Caroline BARRON, 2019, *Chapters concerned with citizenship from the Lex Flavia Municipalis (Flavian Municipal Law)*, <https://www.judaism-and-rome.org/chapters-concerned-citizenship-lex-flavia-municipalis-flavian-municipal-law>
- G. BAUCHHENS, 1976 : *Jupitergigantensäulen* (Kleine Schriften zur Kenntnis der römischen Besetzungsgeschichte Südwestdeutschlands, 14), Stuttgart.
- G. BAUCHHENS & P. NOELKE, 1981, *Die Jupitersäulen in den germanischen Provinzen* (Beiheft der Bonner Jahrbücher, 41), Köln-Bonn.

- J. BAZELMANS & F. VAN DER HEIJDEN, 2006, *Een bronzen plaat met inscriptie uit Leersum (Utrecht). Verslag van een onderzoek naar de oorspronkelijke context van een metaaldetectievondst*, RACM Beknopte Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 4, Amersfoort.
- Mary BEARD, 2010, *Pompeii. Het dagelijks leven in een Romeinse stad*, Amsterdam.
- Mary BEARD, 2016, *S.P.Q.R. Een geschiedenis van het Romeinse Rijk*, Amsterdam.
- T. BECHERT, 1972, *Der Stand der Asciburgium-Forschung*, in: *Beiträge zur Archäologie des römischen Rheinlands III, Rheinische Ausgrabungen*, 12, Bonn.
- T. BECHERT, 1976, *Funde aus Asciburgium*, 4, *Steindenkmäler und Gefässinschriften*, Duisburg.
- T. BECHERT, 1979 (1980), *The Roman Military Settlement of Asciburgium. Topography and Chronology*, in: *Roman Frontier Studies*, 501-514.
- T. BECHERT, 1983, *De Romeinen tussen Rijn en Maas*, Dieren.
- T. BECHERT, 2007, *Germania Inferior. Eine Provinz an der Nordgrenze des Römischen Reiches (Zaberns Bildbände zur Archäologie. Sonderbände der Antiken Welt)*, Mainz am Rhein.
- T. BECHERT & W.J.H. WILLEMS (Hrsg.), 1995, *Die römische Reichsgrenze von der Mosel bis zur Nordseeküste*, Stuttgart = T. BECHERT & W.J.H. WILLEMS, 1995, *De Romeinse rijksgrens tussen Moezel en Noordzeekust*, Utrecht.
- H. BECK (ed.), 1986, *Germanenprobleme in heutiger Sicht (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, 1)*, Berlin-New York.
- P. BEDON, R. CHEVALIER & P. PINON, 1988, *Architecture et urbanisme en Gaule romaine*, 2 dln., Parijs.
- G. BEHERENS, 1919, *Germanische Kriegergräber des 4. Bis 7. Jahrhunderts im Städtischen Altertumsmuseum zu Mainz*, in *Mainzer Zeitschrift*, 14, 1 e.v..
- V. BEIRNAERT-MARY, K. JENESON (eds.), 2011, *Er was eens een weg - Wegen in de oudheid in het noorden van het Romeinse rijk* (tentoonstellingscatalogus Thermenmuseum, Heerlen).
- T. BELLENS, A. VANDERHOEVEN & G. VYNCKIER, 2000, *De noodopgraving aan het Vrijthof te Tongeren (Limburg)*, in: *Romeinendag / Journée d'Archéologie Romaine 2000*, 39-40.
- T. BENDIX (Hrsg.), 1991, *Die römische Okkupation nördlich der Alpen zur Zeit des Augustus*, Kolloquium Bergkammen 1989 Vorträge, Bodenaltertümer Westfalens, 26, Aschendorff Münster.
- H. BENGTON, 1974⁷, *Einführung in die Alte Geschichte*, München.
- H. BENGTON, 1979, *Die Flavien. Vespasian, Titus, Domitian*, München.
- H. BENGTON, 1979³, *Römische Geschichte. Republik und Kaiserzeit bis 284 n. Chr.*, München.
- A. BEQUET, 1865-1866, *Samson*, in: *ASAN*, 9, 350-376.
- M. BERDERS & M. VAN STIPHOUT, 2009, *Limesweg*, Amsterdam.
- P. BERESFORD ELLIS, 1978: *Caesar's Invasion of Britain*, London.
- E. BICKERMAN, 1926: *Das Edikt des Kaisers Caracalla in P. Giss. 40*, Berlin.
- W. BINSFELD, 1960 : *Zwei neue Inschriften zum kölnen Amphitheater*, in : *BJ*, 160, 161-67.
- A. BINSFELD, 2009, *Imagens da escravidão na Antiguidade como meios de auto-representação*, in: *Varia Historia*, 25, 27-42.

- H. BIRKHAN, 1970, *Germanen und Kelten bis zum Ausgang der Römerzeit. Der Aussagewert von Wörtern und Sachen für die frühesten keltisch-germanischen Kulturbeziehungen*, (SAWW, 272), Wien.
- A.R. BIRLEY, 1967, *The Roman Governors of Britain*, in: *Epigraphische Studien*, 4, 63-102.
- A. BIRLEY, 1997, *Hadrian the Restless Emperor*, (Roman Imperial Biographies), London.
- A. BIRLEY, 2009, *Unique Shrine to a Major Roman God unearthed at Vindolanda*, *Excavation News* 2009 via <http://www.vindolanda.com/doorway-articles/excavation-reports>.
- E. BIRLEY, 1935, *A Note on the Second Cohort of Tungrians*, in: *Transactions of Cumberland and Westmorland Antiquarian and Archaeological Society (Sec. Ser.)*, 35, 56-60.
- E. BIRLEY, 1957, *Promotions and Transfers in the Roman Army: Senatorial and Equestrian Officers*, in: *Carnuntum Jahrbuch*, 1957, 3-20.
- E. BIRLEY, 1961, *Research on Hadrian's Wall*, Kendall.
- E. BIRLEY, 1966, *Alae and cohortes milliariae*, in: *Corolla Memoriae Eric Swoboda Dedicata*, Graz, 54-67.
- E. BIRLEY, 1974, *Cohors I Tungrorum and the Oracle of the Clarian Apollo*, in: *Chiron*, 4, 511-513.
- E. BIRLEY, 1977, *The Aftermath of an Incident in A. D. 69*, in: *Chiron*, 7, 279-282.
- E. BIRLEY, 1978, *Alae Named after their Commanders*, in: *AncSoc*, 9, 256-273.
- E. BIRLEY, 1986, *Before Diplomas, and the Claudian Reform*, in: *Heer und Integrationspolitik: Die Römischen Militärdiplome als historische Quelle*, edited by W. ECK and H. WOLFF, Köln, 249-57.
- E. BIRLEY, 1988, *The Roman Army. Papers 1929-1986, Mavors, Roman Army Researches*, VI, Amsterdam.
- R. BIRLEY, 1977, *Vindolanda. A Roman Frontier Post on Hadrian's Wall*, London.
- M.C. BISHOP & J.C.N. COULSTON, 1993, *Roman Military Equipment*, London.
- J. BLÄNSDORF & H. FEHR, 1982: *Eine Villa des 2.-4. Jahrhunderts „Am Silberberg“ in Ahrweiler und das Ahrweiler Schüler-Graffito*, in: *Gymnasium* 89, 497-510.
- J.H.F. BLOEMERS & T. VAN DORP (red.), 1991, *Pre- & protohistorie van de Lage Landen*, De Haan.
- J.H.F. BLOEMERS, L.P. LOUWE KOOIJMANS & H. SARFATIJ, 1981, *Verleden land. Archeologische opgravingen in Nederland*, Amsterdam.
- P.J. BLOK, 1923(3), *Geschiedenis van het Nederlandsche volk. Deel 1. Oudste tijden, Rome's heerschappij*, Leiden.
- D.P. BLOK, 1979³: *De Franken in Nederland*, Fibula-Van Dishoeck, Haarlem.
- W. BÖCKING, 1987, *Der Niederrhein zur römischen Zeit. Archäologische Ausgrabungen in Xanten*, Kleve.
- M. BODE, K. BORGER, N. HANEL, G. RAEPSAET, M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, P. ROTHENHÖFER & A. VANDERHOEVEN, 2013, *Ein Bleibarren mit Stempel des Tiberius aus Tongeren (Belgien)*, in: *Atuatuca*, 4, *Archaeological Contributions to Materials and Immateriality*, 24-75.
- P.C.J.A. BOELES, A.W. BYVANCK, H. DANTHINE, G. FAIDER-FEYTMANS, S.J. FOKEMA ANDRAE, F.L. GANSHOF, B.H. SLICHER VAN BATH & CH. VERLINDEN, 1949, *Oudheid en vroege middeleeuwen tot het jaar 925*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden in 12 delen*, Utrecht, De Haan, Antwerpen.

- J.E. BOGAERS, 1957: *Marcus Sattonium lucundus*, in: Land van Herle, 7, 49-52.
- J.E. BOGAERS, 1966, *Een Bataaf in Dalmatia*, in: Numaga, 13, 177.
- J.E. BOGAERS, 1967, *Enige opmerkingen over het Nederlands gedeelte van de limes van Germania Inferior (Germania Secunda)*, in: BROB, 17, 99-114.
- J.E. BOGAERS, 1971, *Germania Inferior, Gallia Belgica en de civitates van de Frisiavones en de Tungri*, in: Helinium, 11, 228-237.
- J.E. BOGAERS, 1972, *Civitates und civitates-Hauptorte in der nördlichen Germania Inferior*, in: BJ, 172, 310-333.
- J.E. BOGAERS, 1984, *Bedenkingen bij een beer uit Xanten*, in: Westerheem, 33, 3-4.
- J.E. BOGAERS, 1986: *Afscheid van Adiutor (als pottenbakker te Halder)*, in: Brabants Heem, 36-4. Jan 1986, 180-193.
- J.E. BOGAERS & C.B. RÜGER, 1974: *Der niedergermanische Limes: Materialien zu seiner Geschichte* (Kunst und Altertum am Rhein, 50), Köln.
- H.W. BÖHME, 1974, *Germanische Grabfunde des 4. Bis 5. Jahrhunderts zwischen Elbe und Loire*, München.
- K. BOHNER, 1963, *Zur historischen Interpretation der sogenannten Laetengräber*, in: JahrbRGZM, 10, 144 e.v.
- K. BÖHNER, 1980, *Childerich von Tournai*, in: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, t. IV, fasc. 3-4, 441-460.
- T. BONGERS, 2020: *De rol van de Schelde in het Romeins transportsysteem (50 v.Chr. – 410 n. Chr.)*, in [Handelingen.LXXIII.book \(ugent.be\)](https://openjournals.ugent.be/LXXIII.book), geconsulteerd via <https://openjournals.ugent.be/kzm/article/72205/galley/196370/view/> dd. 2023-10-12.
- R. BONNIE, 2009, *Cadastres, Misconceptions & Northern Gaul. A case study from the Belgian Hesbaye region*, Leiden.
- R. BONNIE, 2009, *Een Romeinse landindeling tussen Tongeren en Maastricht*, in: Romeinendag / Journée d'Archéologie Romaine 2009, 61-66.
- R. BONNIE, 2010, *Did Cadastres Exist in the Roman Northwest?*, in: A. MOORE et al. (eds.), TRAC 2009. Proceedings of the 19th Theoretical Roman Archaeology Conference, Ann Arbor (USA) and Southampton (UK). Oxford, 91-104.
- A.V.A.J. BOSMAN, 2016, *Rome aan de Noordzee. Burgers en barbaren te Velsen*, Leiden.
- A.V.A.J. BOSMAN, 2022, *Velsen 2. Het onderzoek naar de Vroege Romeinse basis in de periode 1945 – 2005, deel I Het veldwerk*, Military Legacy rapport 38.
- J.L. BOUCLY, 1984, *Les débuts de l'occupation romaine à Bavai: état de la question*, in: Revue archéologique de Picardie. 3-4, 19-25.
- E. BOULEY, 1983: *Les théâtres culturels de Belgique et des Germanies: Réflexions sur les ensembles architecturaux théâtres-temples*, in: Latomus, 42-3, 546-571.
- Nadia BOURRAS, J.H. FURNÉE, H. GREEFS e.a. (red), 2025, *Wereldsteden van de Lage Landen. Stadsgeschiedenis van Nederland en België*, Atlas Contact, Amsterdam.
- A.K. BOWMAN, 1983, *The Roman Writing Tablets from Vindolanda*, London.
- A.K. BOWMAN, & J.D. THOMAS, 1991, *A Military Strength Report from Vindolanda*, in JRS, 81, 62-73.
- A.K. BOWMAN & J.D. THOMAS, 1994, *The Vindolanda Writing Tablets* (Tabulae Vindolandenses II, British Museum Press), London.

- S. BRACKMANN, 2005, *Die militärische Selbstdarstellung des Caligula. Das Zeugnis der Münzen im Widerspruch zur antiken Geschichtsschreibung*, in : *Gymnasium* 112 , 375–383.
- E. BRADFORD, 1985, *Julius Caesar. The Pursuit of Power*, London.
- D.J. BREEZE, 1971, *Pay Grade and Ranks below the Centurionate*, in: *JRS*, 61, 130-135.
- D.J. BREEZE, 1974, *The Career Structure below the Centurionate during the Principate*, in: *ANRW*, II, 1, 435-451.
- D.J. BREEZE, 1974, *The Organisation of the Careerstructure of the immunes and principales of the Roman Army*, in: *BJ*, 174, 278 e.v.
- D.J. BREEZE, 1984, *Demand and Supply on the Northern Frontier*, in: R. MIKET & C. BURGESS (eds.), *Between and Beyond the Walls: Essays on the Prehistory and History of North Britain*, Edinburgh, 264-86.
- D.J. BREEZE, 2011, *The Frontiers of Imperial Rome*, South Yorkshire.
- D.J. BREEZE, S. JILEK, E. P. GRAAFSTAL, W.J.H. WILLEMS & S. BÖDECKER, 2018, *Grenzen van het Romeinse Rijk - De Nedergermaanse Limes*, Leiden.
- F. BRENDERS & G. CUYT, 1988, *Van beschaving tot opgraving. 25 jaar archeologisch onderzoek rond Antwerpen*, met bijdragen van R. ANNAERT, G. DE BOE, K. GOOSSENAERTS & F. LAUWERS, Antwerpen.
- J. BREUER, 1946, *Romeinsch België*, Antwerpen – Amsterdam.
- J. BREUER & H. ROOSENS, 1957, *Le cimetière franc de Haillot*, in : *AB*, 34, Brussel.
- F. BRINK, 1997, *Die Anfänge des Christentums in Trier, Köln und Mainz*, in : *Trierer Zeitschrift*, 60, 229-254.
- P.D. BRITTON, 1981, *The military and administrative reforms of the emperor Gallienus*, Durham University thesis. Available at Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/7550/>.
- E. BRÖDNER, 1983, *Die römischen Thermen und das antike Badewesen*, Darmstadt.
- W. BROEKAERT, 2011, *Partners in Business. Roman Merchants and the Potential Advantages of Being Collegiatus*, in *Ancient Society*, 41, 221-256.
- R. BRULET, 1985, *Les sites fortifiés ruraux du Bas-Empire et du Haut Moyen Age dans le bassin mosan*, in: *La civilisation mérovingienne dans le bassin mosan*, Luik, 111-120.
- R. BRULET, 1986, *Topographie du vicus gallo-romain en Belgique*, in : *Miscellanea in honorem Josephi Remigii Mertens*, *Acta Archaeologica, Lovaniensia*, 24, 1985, 67-76.
- R. BRULET, 1995, *La militarisation de la Gaule du Nord au Bas-Empire et les petites agglomérations urbaines de Famars et de Bavay*, in: *Revue du Nord*, 77, 313, 55-70.
- R. BRULET, 1997, *La tombe de Childéric et la topographie funéraire de Tournai à la fin du Ve siècle*, in: M. ROUCHE (red.), *Clovis. Histoire et Mémoire*, vol. 1, *Le baptême de Clovis, l'événement*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, Parijs, 59–77.
- R. BRULET (ed.), 2008, *Les Romains en Wallonie*, Brussel.
- H. BRUNSTING, 1948, *Romeinse grafpijlers in Nederland*, in : *L'Antiquité Classique*, 17-1, 73-80.
- T. BUIJTENDORP, 2010, *Forum Hadriani. De vergeten stad van Hadrianus. Ontwikkeling, uiterlijk en betekenis van het 'Nederlands Pompeji'*, PhD Vrije Universiteit Amsterdam.
- T. BUIJTENDORP, 2017, *Het jaar 117. Sporen van Trajanus en Hadrianus in de Lage Landen*, Utrecht.
- T. BUIJTENDORP, 2018, *Caesar in de Lage Landen. De Gallische oorlog langs Rijn en Maas*, Utrecht.

- T. BUIJTENDORP, 2021, *De gouden eeuw van de Romeinen in de Lage Landen*, Utrecht.
- T. BUIJTENDORP, 2022, *De vergeten stad. Het inspirerende verleden van Forum Hadriani*, Utrecht.
- T. BUIJTENDORP, 2023, *De Caesaroute. Gids bij Caesar in de Lage Landen*, Zwolle.
- T. BUIJTENDORP, 2024, *Een nieuwe kijk op Caesar in de Lage Landen*, in: *Hermeneus*, 96.2 (<https://nederlandsklassiekverbond.nl/uitgelichte-artikelen/een-nieuwe-kijk-op-caesar-in-de-lage-landen/>).
- D. BURGERSDIJK, 2014, *De Structuur van de Historia Augusta*, in: *Lampas*, 47, 2, 138-157.
- S. BURMEISTER & S. ORTISI (Hrsg.), 2018, *Phantom Germanicus. Spurensuche zwischen historischer Überlieferung und archäologischem Befund*. Symposium vom 2.– 3. Juli 2015, Museum und Park Kalkriese / Universität Osnabrück (Materialhefte zur Ur- und Frühgeschichte Niedersachsens, 53), Rahden/Westf.
- A.R. BURN, 1967, *The Romans in Britain*, Oxford.
- A. BURSCHE, 2002, *Circulation of Roman Coinage in Northern Europe in Late Antiquity*, in : *Histoire & mesure* [Online], XVII - 3/4, 121-141.
- A. BUSSINE, 2024, *De eerste christenen: Zilveren ring met christogram*, in: *Een geschiedenis van België in 100 voorwerpen*, Van de prehistorie tot nu, Lannoo, Brussel, 138-142.
- A.W. BYVANCK, 1931-1947, *Excerpta Romana. De bronnen der Romeinsche Geschiedenis van Nederland*, 3 dln. Leiden.
- A.W. BYVANCK, 1943, *Nederland in den Romeinschen tijd*, Leiden, 1943.

C

- H. CALLIES, 1964 (1965), *Die fremden Truppen im römischen Heer des Prinzipats und die sogenannten nationalen Numeri. Beiträge zur Geschichte des römischen Heeres*, in: *BRGK*, 130 e.v.
- D.B. CAMPBELL, 2010, *Mons Graupius AD 83. Rome's Battle at the Edge of the World*, Londen.
- J.B. CAMPBELL, 1984, *The Emperor and the Roman Army*, Oxford.
- J. B. CAMPBELL, 2000, *The Writings of the Roman Land Surveyors: Introduction, Text, Translation and Commentary* (Society for the Promotion of Roman Studies), Londen.
- J. CARCOPINO, 1961, *Les étapes de l'impérialisme romain*, Parijs.
- J. CARCOPINO, 1968(5), *Jules César*, Paris.
- J.CI. CARMELEZ, 1983, *Bavay Romeinse stad*, Provinciaal Gallo-Romeins Museum, Tongeren.
- J.CI. CARMELEZ, 2001, *Le forum de Bavay. Une création augustéenne* (*Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae*, 12), Leuven, 95-104.
- L. CATTELAÏN, P. CATTELAÏN & N. NICOLAS, 2014, *Vestiges gallo-romains du sud de l'Entre-Sambre-et-Meuse*, Éditions du CEDARC, Treignes.
- Maureen CAROLL, 2001, *Romans, Celts and Germans. The German Provinces of Rome*, Gloucestershire.
- P. J. CASEY, 1994, *Carausius and Allectus, the British Usurpers*, Batsford, Londen.
- G.L. CHEESMAN, 1914, *The Auxilia of the Roman Imperial Army*, Oxford.
- K. CHISHOLM & J. FERGUSON, 1981, *Rome. The Augustan Age. A Source Book*, Oxford.
- K. CHRIST, 1977, *Zur Augusteischen Germanienpolitik*, in : *Chiron*, 7, 149-205.

- K. CHRIST, 1988, *Geschiede der Römischen Kaiserzeit von Augustus bis Konstantin*, München.
- C. CICHORIUS, 1894, *Ala* in: *RE*, I, kol. 1223-1270.
- C. CICHORIUS, 1900, *Cohors* in: *RE*, IV, kol. 231-355.
- P. CLAES, 1997, *Requisitor tegen Caesar*, in: *De Standaard*, 4 september 1997.
- M. CLAUS, 1973, *Untersuchungen zu den principales des römischen Heeres von Augustus bis Diokletian. Cornicularii, speculatores, frumentarii*, Bochum.
- M. CLAVEL-LÉVÊQUE & R. PLANA-MALLART, 1995, *Cité et territoire. Colloque Européen Béziers*, 14-16 octobre 1994, Centre de Recherche d'Histoire Ancienne, 145, Parijs.
- T. CLERBAUT, 2015, *Een nieuwe blik op aardewerkproductie in het noorden van het Romeinse Rijk: pottenbakkersovens in Gallia Belgica en Germania Inferior*, in : *Terra Incognita*, 6, 7-24.
- H. CLERINX, 2005, *Kelten en de Lage Landen. Vechten om het beste deel*, Leuven.
- H. CLERINX, 2008, *Goudschat der Eburonen*, in: *Geschiedenismagazine*, 1, 42-44
- H. CLERINX, 2014, *Romeinse sporen. Het relaas van de Romeinen in de Benelux met 309 vindplaatsen om te bezoeken*, Amsterdam.
- H. CLERINX, 2018, *Julius Caesar in Nederland*, in : *Geschiedenismagazine – nieuws*, 25 juni 2018 (<https://geschiedenismagazine.nl/julius-caesar-in-nederland-geconsulteerd-2019-08-16>)
- H. CLERINX, 2023, *De god met de maretak Kelten en de Lage Landen*, Amsterdam.
- M. CLEUREN, 2011, *Caestert, Jules en Atuatuca*, in: V. VANSANT, 2011, 1-16.
- M.-G. COLIN, 1987, *les enceintes augustéennes dans l'occident romain (France, Italie, Espagne, Afrique du Nord)*, Actes du colloque international de Nîmes, 9-12 Octobre 1985, Nîmes.
- H. CONSCIENCE, 1845, *Geschiedenis van België*, Antwerpen / Brussel.
- M.-H. CORBIAU, 1995: *Les voies romaines dans le nord de la Gaule. Réflexions méthodologiques*, in: *Gallo-Romeinse archeologie in België*, 9 december 1995, Pré-actes, Namen, 51-52.
- M.-H. CORBIAU (red.), 1997: *Le patrimoine archéologique de Wallonie*, Namur.
- M.-H. CORBIAU, 1997: *La chaussée romaine Bavay-Tongres, un patrimoine monumental remarquable*, in: M.-H. CORBIAU (red.), 1997, 274-276.
- M.-H. CORBIAU, 2006, *L'organisation routière du nord de la Gaule. Regards sur le terroir belge*, in: *Dossiers Archéologie*, 315, *La Belgique romaine*, 28-31.
- M.-H. CORBIAU, 2009/2010: *Les relais: un équipement routier au service de l'économie en Gaule septentrionale*, in: *Caesarodunum*, 43/44, 95-119.
- M.-H. CORBIAU, 2012: *La voie romaine Boulogne-Bavay-Tongres-Cologne*, (Itinéraires du Patrimoine wallon), Namur.
- M.-H. CORBIAU, 2017: *La voie Braives – Trèves*, Les voies romaines par la Wallonie, Service public de Wallonie, Namur.
- M.-H. CORBIAU, 2018, *La voie Boulogne – Bavay – Tongres – Cologne*, Les voies romaines par la Wallonie, Service public de Wallonie, Namur.
- G. COULON, 2009, *Les voies romaines en Gaule*, Paris.
- G. CREEMERS (ed.), 2013, *Archaeological Contributions to Materials and Immateriality*, Atuatuca, 4, Publications of the Gallo-Roman Museum, Tongeren.
- G. CREEMERS, 2015, *100 topstukken, honderd verhalen*, Gallo-Romeins Museum, Tongeren.

- G. CREEMERS, B. DEMARSIN & P. COSYNS (Eds.), *Roman Glass in Germania Inferior. Interregional Comparisons and Recent Results*, Atuatuca, 1, Publications of the Gallo-Roman Museum, Tongeren.
- J.D. CREIGHTON & R.J.A. WILSON, 1999, *Roman Germany. Studies in Cultural Interaction*, Journal of Roman Archaeology Supplementary Series, 32, Portsmouth.
- J. C. CROW, 1994, *Housesteads Roman Fort and its Environs*, Univ. of Newcastle.
- H. CÜPPERS, 1969: *Die Trierer Römerbrücken*, (Trierer Grabungen und Forschungen 5), Mainz.
- H. CÜPPERS (Hrsg), 1990, *De Römer in Rheinland-Pfalz*, Stuttgart.
- H. CÜPPERS, G. COLLOT, A. KOLLING & G. THILL (ed.), *Die Römer an Mosel und Saar*, Mainz, 1983.
- G. CUYT, 1991, *Een inheemse nederzetting uit de vroeg-Romeinse tijd te Wijnegem*, in: *Archeologie in Vlaanderen*, 1, 85-106.
- G. CUYT, 2006, *Geef Caesar wat Caesar toekomt ...*, in : *AVRA Bulletin*, 7, 60-91.
- G. CUYT, 2007, *Schaven aan het verleden. Op verkenning in onze archeologie*, Antwerpen-Rotterdam.
- G. CUYT & J. LENDERING, 2015, *Caesar in Noord-Gallië*, in : *Historiek.net*, 12 december 2015 (<https://historiek.net/caesar-in-noord-gallie/55189/> geconsulteerd 2019-08-19).
- G. CUYT & K. SAS, (red.), 2003, *Vlekken in het zand. Archeologie in en rond Antwerpen*, AVRA.

D

- A. DASNOY, 1966, *Quelques ensembles archéologiques de Bas-Empire provenant de la région namuroise*, in: *ASAN*, 53, 169 e.v.
- R.W. DAVIES, 1971, *The Roman Military Diet*, in: *Britannia*, 2, 122-142.
- R.W. DAVIES, 1978, *Some Troop Movements to Roman Britain*, in: *Klio*, 60, 363-370.
- R.W. DAVIES, 1989, *Service in the Roman Army*, ed. D. BREEZE & V.A. MAXFIELD, Durham.
- J. DE BEENHOUWER, 1991, *Terrakotten aus Kölner Werkstätten. Der Depotfund von Tongeren*, in: *Kölner Jahrb. Vor- und Frühgeschichte*, 24, 395-412.
- J. DE BEENHOUWER, 1991, *Roman Terracotta Statuettes from a Closed Find at Tongeren and their Relation to the Köln, Trier and Central-Rhine Production Centres*, in: *Acta Archaeologica Lovaniensia*, 30, 61-93.
- J. DE BEENHOUWER, 2005, *De Gallo-Romeinse terracottastatuetten van Belgische vindplaatsen in het ruimer kader van de Noordwest-Europese terracotta-industrie*, Leuven.
- J. DE BEENHOUWER, 2014, *Terracotta Figurines and Devotion in Roman Tongeren*, (Atuatuca 5, Publications of the Gallo-Roman Museum of Tongeren), Tongeren, 2014.
- G. DE BOE, 1967: *Belgique romaine 1964-1965*, in: *AC*, 36-1, 246-258.
- G. DE BOE, 1971, *De Romeinse villa op de Meerberg te Val-Meer Limburg*, in: *Acta archaeologica Lovaniensia*, 4.
- G. DE BOE, 1971, *De stand van het onderzoek der Romeinse villa's in België*, in : *Archaeologia Belgica* 132, 5-14.
- G. DE BOE, 1973, *De landelijke bewoning in de Romeinse tijd*, in : *Het Oude Land van Loon* 28, 85-114.
- W.J. DE BOONE, 1954, *De Franken van hun eerste optreden tot de dood van Childeric*, Groningen.

- W.J. DE BOONE, 1960, *De Franken*, in: *Limburgs verleden*, I, Maastricht, 165-190.
- J. DE BRUIN, 2022, *De betekenis van het Romeinse heiligdom Herwen-Hemeling*, online publicatie RMO (<https://www.rmo.nl/blog/het-romeinse-heiligdom-herwen-hemeling/>) geconsulteerd 2024-01-22).
- J. DE BRUIN, 2024, *Romeinse villa's in Limburg*, Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.
- J. DE BRUIN, C. EGER, M. SCHMAUDER & M. ZANDSTRA (Hrsg.), 2022, *Neder-Germaanse Limes. Top 100 vondsten*, Oppenheim am Rhein.
- W. DE CLERCQ, 2009, *Lokale gemeenschappen in het Imperium Romanum. Transformaties in rurale bewoningsstructuur en materiële cultuur in de landschappen van het noordelijk deel van de civitas Menapiorum. (Provincie Gallia-Belgica, ca. 100 v. Chr. – 400 n. Chr.)*, PhD, Universiteit Gent.
- C.G. DE DIJN, 1986, *Sint-Servatius Bisschop van Tongeren-Maastricht : het vroegste Christendom in het Maasland* (Handelingen van het colloquium te Alden Biesen (Bilzen), Tongeren en Maastricht 1984, Kunst en oudheden in Limburg, 28), Rijkelt-Borgloon.
- DE GRAEVE J. & MOSSELMANS J., 2004: *De Romeinse landmeters en het Romeinse weggennet, hun instrumenten en methodes*, in: J.L. MEULEMEESTER (red.), 2004, 153-157.
- T. DE GROOT, 2006 : *Roman Villae in the Loess Area of the Dutch Province of Limburg. An Analysis of their Number, Distribution and Preservation*, in: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, volume 46. Amersfoort, 275-301.
- H. DEGRYSE & B. BIESBROUCK (red.), 2013: *Tussen stad en platteland. De Romeinse vici van Vlaams Brabant*, Leuven.
- S. DE JONG, 2020: *De onzichtbare vijand van de Romeinen. De impact van de Antonijnse epidemie op het Romeinse rijk*, Bachelorscriptie Radboud Univesiteit Nijmegen.
- W. DE JONGE, J. BAZELMANS & D. DE JAGER, 2006, *Forum Hadriani. Van Romeinse stad tot monument*, Utrecht.
- M. DEKONINCK, 2017: *Romeinse zoutproductie in de civitas Menapiorum. Een studie naar het technologische proces op de zoutproductiesites aan de hand van het briquetage-aardewerk uit de regio Zeebrugge-Dudzele*, scriptie RUGent (geconsulteerd via <https://www.scriptiebank.be/scriptie/2017/romeinse-zoutproductie-de-civitas-menapiorum-een-studie-naar-het-technologische> dd. 2019-10-28)
- M. DEKONINCK, 2023 : *Salt Production on the Fringe of the Roman Empire. Towards a New Understanding of Salt Production in the Civitas Menapiorum*, in : Signa12, 27-34.
- S.J. DE LAET, 1979(2): *Prehistorische kulturen in het zuiden van de Lage Landen*, Wetteren.
- S.J. DE LAET, 1982, *La Belgique d'avant les Romains*, Wetteren.
- R. DELMAIRE, 2003, *Cassel / Castellum Menapiorum (Nord)*, in : *Capitales éphémères. Des Capitales de cités perdent leur statut dans l'Antiquité tardive*, Actes du colloque Tours 6-8 mars 2003. Tours : Fédération pour l'édition de la Revue archéologique du Centre de la France, 2004. pp. 389-391. (Supplément à la Revue archéologique du centre de la France, 25).
- R. DELMAIRE, 2003, *Bavay / Bagacum (Nord)*, in : *Capitales éphémères. Des Capitales de cités perdent leur statut dans l'Antiquité tardive*, Actes du colloque Tours 6-8 mars

2003. Tours : Fédération pour l'édition de la Revue archéologique du Centre de la France, 2004. pp. 367-370. (Supplément à la Revue archéologique du centre de la France, 25).
- E. DEL MARMOL, 1875, *Cimetière franc et inscriptions lapidaires de Barvaux-Condroz*, in: *ASAN*, 13, 349-354.
 - A. DEMAN, 1973, *Glanses à propos de dix années de prosopographie impériale de l'ordre équestre*, in *Latomus*, 32, 142-143.
 - A. DEMAN, 1975, *Germania Inferior et Gallia Belgica. Etat actuel de la documentation épigraphique*, in *ANRW*, II,4, 300-319.
 - A. DEMAN & M.-TH. RAEPSAET-CHARLIER, 2002, *Nouveau recueil des inscriptions latines de Belgique (ILB²)*, (Collection Latomus 264), Brussel.
 - J.-D. DEMAREZ, 2010, *Les voies romaines en Gaule: mise au point sur quelques idées reçues*, in: *L'émoi de l'histoire* n°32, Routes, chemins et sentiers, 7-36.
 - R. DE MAEYER, 1937, *De Romeinse villa's in België*, Antwerpen.
 - R. DE MAEYER, 1979: *De overblijfselen der Romeinse villa's in België*, in: *Acta Archaeologica Lovaniensia*, 18, 34-143.
 - A. DEMOUGEOT, 1970, *À propos des lètes gaulois du IVe siècle*, in: *Beiträge zur Alten Geschichte und deren Nachleben*, Berlin, 101-113.
 - G. DE MULDER & J. DESCHIETER, 2001, *Velzeke. A 'Disparate' Story of a Roman Settlement in South East Flanders: Excavations 1993-2000*, in: *Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae*, 13, Leuven.
 - G. DE MULDER & J. DESCHIETER, 2005, *Het archeologisch onderzoek van de vicus te Velzeke in 2003-2004: sporen van een baanpost in de zuidoostelijke sector*, geconsulteerd via <https://www.researchgate.net/publication/294124657> dd. 2019-05-03.
 - G. DE MULDER & M. ROGGE (red.), 1999, *De Gallo-Romeinse vicus te Velzeke I. Sporen van Flavische en 2de-eeuwse bewoning*, Publicaties van het Provinciaal Archeologisch Museum van Zuid-Oost-Vlaanderen – site Velzeke. Gewone reeks, 2, Zottegem.
 - S. DEMUYNCK, 2024, *De Galliërs. Een geschiedenis van Gallia Belgica en zijn inwoners*, Gent.
 - G. DENECKERE, B. DE WEVER, T. DE PAEPE, m.m.v. G. VANTHEMSCHE, 2020(5), *Een geschiedenis van België*, Gent.
 - T. DE RIDDER, 1994, *Bataven, boeren en bondgenoten. De Maaskant in de Romeinse tijd*, Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch.
 - T. DERKS, *Between Daily Existence and Divine Order: The Landscapes of Roman Gaul*, geconsulteerd via <http://vu-nl.academia.edu/TonDerks>.
 - T. DERKS, 1998, *Gods, Temples and Ritual Practices. The transformation of religious ideas and values in Roman Gaul* (Amsterdam Archaeological Studies, 2, Amsterdam University Press, Amsterdam).
 - T. DERKS, 2003, *Twee Romeinse grafstèles uit Houtem-Molenzoom en hun betekenis voor de romanisering van een grensstreek*, in: *Jaarboek Oud-Utrecht*, 5-32.
 - T. DERKS, 2008, *Inscripties op brons*, in: J. DE BRUIN, E. BLOM, L. VAN DER. FEIJST, (editor), *De nederzetting te Naaldwijk II. Terug naar de sporen van Holwerda*, ADC Monografie 4, Rapport 1271, Amersfoort, 149-161.
 - T. DERKS, 2009, *Ethnic identity in the Roman frontier. The epigraphy of Batavi and other Lower Rhine tribes*, in T. DERKS/N. ROYMANS (eds), *Ethnic constructs in antiquity. The role of power and tradition*, Amsterdam (AAS 13), 239-282.

- T. DERKS, 2010, *Vier neue Bronzeinschriften aus Naaldwijk (Niederlande)*, in : Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 173, 283-293.
- T. DERKS, 2011 : *Town-country dynamics in Roman Gaul. The epigraphy of the ruling elite*, in : N. ROYMANS & T. DERKS (Eds.), *Villa landscapes in the Roman North. Economy, culture and lifestyles* (Amsterdam Archaeological Studies; No. 17), Amsterdam University Press, 107-137.
- T. DERKS & N. ROYMANS, 2002, *Seal-boxes and the spread of Latin literacy in the Rhine delta*, in: Alison E. COOLEY (ed.), *Becoming Roman, Writing Latin? Literacy and epigraphy in the Roman West*, (Journal of Roman Archaeology, Supplement Series, 48), Portsmouth, Rhode Island, 87-134.
- T. DERKS & N. ROYMANS, 2009, *Ethnic constructs in antiquity : the role of power and tradition*, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- T. DERKS & H. TEITLER, 2018, *Batavi in the Roman Army of the Principate. An Inventory of the Sources*, in : BJ, 218, 53-80.
- X. DERU & R. DELMAIRE, 2010, *Die Römer an Maas und Mosel (Zaberns Bildbände zur Archäologie. Sonderbände der Antiken Welt)*, Mainz am Rhein.
- Ph. DE SCHATZEN, 1951, *de Romeinen in Haspengouw*, in: Limburgs Haspengouw. Bundel studiën uitgegeven bij gelegenheid van de hondertste verjaring der stichting van het KLGOG te Tongeren, 47-76.
- Ph. DE SCHAETZEN & M. VANDERHOEVEN, 1954, *Merovingisch grafveld te Engelmanshoven, België*, Nationale Dienst voor Opgravingen, Brussel.
- Ph. DESPRIET, 1974, *Een Keuls aarden beeldje met Servandus inschrift uit Tongeren*, in: *Limburg*, 53, 53-60.
- H. DESSAU, 1893-1916, *Inscriptiones Latinae Selectae*, I-III, Berlijn (ILS).
- M. DIERICKX, 1954, *Geschiedenis van België*, (Historia handboeken van geschiedenis voor het middelbaar onderwijs), Antwerpen.
- H. DEVIJVER, 1970, *Suétone, Claude, 25, et les milices équestres*, in: *Ancient Society*, 1, 1970, 69-81.
- H. DEVIJVER, 1976-1993, *Prosopographia militarium equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum (Symbolae, A/3)*, 5 dln., Leuven, (PME).
- H. DEVIJVER, 1988, *Les 'militiae equestres' de P. Helvius Pertinax*, in *ZPE*, 75, 207-214.
- H. DEVIJVER, 1989 & 1992, *The Equestrian Officers of the Roman Imperial Army*, (= *Mavors. Roman Army Researches. VI & IX*), Amsterdam & Stuttgart.
- H. DEVIJVER, 1990, *Over beren en bizens ... in Rome*, in: *Kleio*, 20, 87-97 = *Bears and Bisons ... and the Roman Army*, in: H. DEVIJVER, 1992, *The Equestrian Officers of the Roman Imperial Army*, vol. 2, Stuttgart, 140-147.
- H. DEVIJVER, 1992, *De 'Pax Augusta'; Een nieuwe wereldorde?*, in: *Kleio*, 21, 156-175.
- H. DEVIJVER, 1994, *Keizer Augustus ontmaskerd door Tacitus? Een proeve van historische kritiek!*, in: *Kleio*, 23, 200-208.
- H. DEVIJVER, 1994, *de verborgen vreugden van de prosopograaf, de metableticus van de Romeinse keizertijd*, in: L. BRAECKMANS & G. VANHEESWIJCK (red.), *onder de koepel van het Pantheon. Liber amicorum Jacques Claes*, Kapellen, 233-243.
- N. DEWINTER & P. REYGEL, 2020, *Eindverslag Tongeren, Vlasmarkt. Opgraving met het oog op wetenschappelijke vraagstelling (Aron Rapport 921)*, Tongeren.
- K. DIETZ, 1985, *Das Ahrweiler Schüler-Graffito*, in: *Gymnasium*, 92, 536.
- K. DIETZ, 1985, *Zwei neue Meilensteine Caracallas aus Gundelfingen, Ldkr. Dillingen a.d. Donau, Reg.-Bez. Bayerisch-Schwaben*, in : *Germania* 65, 37-48.

- W. DHAEZE, 2011, *De Romeinse kustverdediging langs de Noordzee en het Kanaal van 120 tot 410 na Chr. Een onderzoek naar de rol van de militaire sites in de kustverdediging en drie casestudies over de militaire versterkingen van Maldegem-Vake, Aardenburg en Boulogne-sur-Mer*, Doctorale verhandeling, Rijksuniversiteit Gent.
- W. DHAEZE, 2019, *The Roman North Sea and Channel coastal defence. Germanic Seaborne Raids and the Roman Response*, Wetteren.
- W. DHAEZE, 2021, *Romeinse forten langs de Noordzee. Schakels in een kustverdediging?*, in : Testerep Magazine 27-09-2021 (<https://www.vliz.be/testerep/nl/2021-09-romeinse-forten-langs-noordzee#:~:text=De%20kuststroken%20van%20Vlaanderen%20en,de%20forten%20langs%20de%20Rijn>). Geconsulteerd dd. 2024-04-15)
- W. DHAEZE & H. THOEN, 2001, *Het Romeinse kamp Maldegem-Vake (Oost-Vlaanderen, België) en zijn bevoorrading*, in : Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, 55(1), 3-35.
- W. DHAEZE, H. THOEN & F. HANUT, 2001, *Het Romeinse kamp Maldegem-Vake (Oost-Vlaanderen, België) en zijn bevoorrading*, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, 55, 3–35.
- W. DHAEZE, S. VANHOUTTE & A. VANDERHOEVEN, 2009, *Onderzoeksbalans onroerend erfgoed Vlaanderen / archeologie. 5.6.2.1 Het weggennet*, https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/romeinse_tijd/bronnen/archeologisch/weggennet, geconsulteerd 2019-04-09.
- M. DIERICKX, 1960(4), *Geschiedenis van België*, (Historia handboeken van geschiedenis voor het middelbaar onderwijs), Antwerpen.
- *Die Römer an Mosel und Saar. Zeugnisse der Römerzeit in Lothringen, in Luxemburg, im Raum Trier und im Saarland*, Mainz am Rhein, 1983.
- Y. Dijkstra, 1997, *Aanvullend archeologisch onderzoek (AAO) vindplaats Kerkrade-Winckelen, verkaveling Maar-West*, Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 51, Amersfoort.
- K.R. DIXON & P. SOUTHERN, 1997 (= 1992), *The Roman Cavalry from the First to the Third Century AD*, London & New York.
- B. DOBSON, 1974, *The Significance of the Centurion and 'Primipilaris' in the Roman Army and Administration*, in: ANRW, II, 1, 393-434.
- B. DOBSON, 1978, *Primipilares. Entwicklung und Bedeutung. Laufbahnen und Persönlichkeiten eines römischen Offiziersranges*, (Beih. BJ, 37), Bonn.
- E.R. DODDS, 1991 : *Pagan and Christian in an Age of Anxiety. Some Aspects of Religious Experience from Marcus Aurelius to Constantine*, Cambridge University Press, Cambridge.
- S. DONDEYNE, T. BOUDRY & W. SEVENANTS, 2021, *Het Romeins weggennet in Vlaanderen. Een evaluatie op basis van archeologische weggvindplaatsen*, Syntar, 6, Agentschap Onroerend Erfgoed, Brussel.
- Monique DONDIN-PAYRE & Marie-Thérèse RAEPSAET-CHARLIER (ed.), 2009: *Cités, municipales, colonies. Les processus de municipalisation en Gaule et en Germanie sous le Haut Empire romain*, Sorbonne, Paris. <https://books.openedition.org/psorbonne/28144>
- O. DOPPELFELD, 1979, *Vom unterirdischen Köln*, Keulen.

- E. DORUTIU, 1961, *Some Observations on the Military Funeral Altar of Adamclisi*, in: *Dacia*, NS, 5, 346-363.
- J.-M. DOYEN, 2008, *Gallia Belgica, Germania Inferior & Moesia Superior. Trésors monétaires anciens et nouveaux*, Wetteren.
- K. DRECHSEL, H. MESCH, M. PERSE & P. WAGNER, 1990, *Stadtarchäologie in Jülich*, in: *Archäologie im Rheinland 1989*, Landschaftsverband Rheinland, 81-87.
- F. DREXEL, 1922, *Die Götterverehrung im römischen Germanien*, in: *BRGK*, 14, 1-68.
- F. DRIESEN, 1851, *Recherches historiques sur Tongres et ses environs*, Tongeren.
- P. DRIESEN, 2018, *A Residential Area in the Roman City of Atuatuca Tungrorum. Excavations on the Museum Site in Tongeren*, (Atuatuca, 8, Publications of the Gallo-Roman Museum), Tongeren.
- J.F. DRINKWATER, 1982, 'The wool textile industry of Gallia Belgica and the Secundinii of Igel: questions and hypotheses', in: *Textile History*, 13, 111-28.
- J.F. DRINKWATER, 1983, *Roman Gaul. The Three Provinces, 58 BC-AD 260*, London, ..., New Hampshire.
- J.F. DRINKWATER, 1994, *Silvanus, Ursicinus, and Ammianus: fact or fiction?*, in: *Studies in Latin Literature and Roman History* 7, 568-576.
- J.F. DRINKWATER & A. DRUMMOND, 1996, *De wereld der Romeinen*, Lisse.
- G. DUBY, 1992, *De geschiedenis gaat door. Het verhaal van een historicus*, Amsterdam.
- M. DURRY, 1938, *Les cohortes prétoriennes*, s.l..
- M. DURRY, 1954, *Praetoriae cohortes*, in: *RE*, XXII, 2, kol. 1607-1634.
- P.-M. DUVAL, 1952, *La vie quotidienne en Gaule pendant la paix romaine*, Parijs.

E

- W. ECK, 1997, *Lateinische Epigraphik*, in: *Einführung in die lateinische Philologie*, ed. F. Graf, Stuttgart.
- W. ECK, 2016, *Die Entwicklung der Auxiliareinheiten als Teil des römischen Heeres in der frühen und hohen Kaiserzeit: eine Teilsynthese*, in: C. WOLFF & P. FAURE (ed.), 2016, 111-126.
- W. ECK & C. VEEN, 2010, *Epigraphische Bronzefragmente aus Nijmegen*, in: *ZPE*, 175, 241-246.
- W. ECK & H. WOLFF, 1986, *Heer und Integrationspolitik. Die römischen Militärdiplome als historische Quelle (Passauer Historische Forschungen, 2)*, Köln Wien.
- H. ELTON, 1996, *Frontiers of the Roman Empire*, Londen.
- P. ERDKAMP, 1999, *Agriculture, underemployment, and the cost of rural labour in the Roman world*, in: *The Classical Quarterly*, 49, 556-572.
- A. ERVYNCK, 1993, *In memoriam: de bruine beer der Benelux*, in: *Zoogdier*, 4-3, 4-11.
- A. ERVYNCK, 1997, *Maastricht en bruine beren: een eeuwenoud verhaal*, in: *Archeologie in Limburg*, 72, 25-27.
- A. ERVYNCK, K. VANDEVORST & E. OOMEN, 2014, *De Onze-Lieve-Vrouw-Basiliek van Tongeren. Een ontzettend lang verleden*, Leuven.
- T. ESCH & R. ASSKAMP, 2010, *IMPERIUM – Varus und seine Zeit. Beiträge zum internationalen Kolloquium des LWL-Römermuseums am 28. und 29. April 2008 in Münster*, Veröffentlichungen der Altertumskommission für Westfalen 18, Münster.
- E. ESPERANDIEU, 1907 e.v., *Recueil général des bas-reliefs, statues et bustes de la Gaule romaine*, Paris.
- R. ETIENNE, 1997, *Jules César*, Paris.

- M. EUZENAT, 1976, *Une dédicace volubilitaine à l'Apollon de Claros*, in: *Antiquités africaines*, 10, 63-68.
- A. EVERITT, 2007, *Augustus. De eerste keizer*, Wommelgem.

F

- P. FABIA, 1929, *La table Claudienne de Lyon*, Lyon.
- J.-Cl. FAUR, 1973, *La première conspiration contre Caligula*, in: *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, 51-1, 13-50.
- J.R. FEARS, 1981, *The Cult of Jupiter and Roman Imperial Ideology*, in: *ANRW*, II, 17, 1, 3-141.
- H. FEHR, 2003, *Römervilla. Führer durch die Ausgrabungen am Silberberg in Bad Neuenahr-Ahrweiler*, (= *Archäologie an Mittelrhein und Mosel*, Band 7), Koblenz.
- A. FERDIERRE, 1988, *Les campagnes en Gaule romaine (52 av.J.C. – 486 apr.J.C.)*, 2 dln, Parijs.
- M. FERNÁNDEZ-GÖTZ & N. ROYMANS (eds.), 2018, *Conflict Archaeology* (Themes in Contemporary Archaeology, 5), London & New York.
- M. FEUGERE, 1993, *Les armes des Romains*, Paris.
- P. FILZINGER (ed.), 1986, *Die Römer in Baden Württemberg*, Stuttgart.
- Th. FISCHER, 1999, *Die Römer in Deutschland*, Stuttgart.
- D. FISHWICK, 2007, *Numinibus Domus Divinae*, in: *ZPE*, 159, 293-296.
- D. FISHWICK, 2007, *Numen Augustum*, in: *ZPE*, 160, 247-255.
- D. FISHWICK, 2015, *The Imperial Cult in the Latin West. Studies in the Ruler Cult of the Western Provinces of the Roman Empire* (Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire romain, 2 vol.), Brill, Leiden.
- D. FLACH, 1990, *Römische Agrargeschichte*, Handbuch der Altertumswissenschaft, III, 9, München.
- F.B. FLORESCU, 1961, *Monumentul de la Adamklissi*, Boekarest.
- F.B. FLORESCU, 1965, *Das Siegesdenkmal von Adamklissi, Tropaeum Traiani*, Boekarest & Bonn.
- H. FLOWER, 2006, *The Art of Forgetting. Disgrace and Oblivion in Roman Political Culture*, Chapel Hill.
- E. FÖRSTEMANN, 1900, *Altdeutsches Namenbuch*, Bonn.
- R.L. FOX, 1989, *De droom van Constantijn. Heidenen en christenen in het Romeinse Rijk. 150 n.C. – 350 n.C.*, Amsterdam.
- R.L. FOX, 2007, *De klassieke wereld. Een epische geschiedenis van de Grieken en de Romeinen*, Amsterdam.
- R.I. FRANK, 1969, *Scholae Palatinae. The Palace Guards of the Later Roman Empire Rome*, American Academy, Rome.
- S.S. FRERE, 1984, *The Early Development of the Cities of Roman Britain*, in: *Revue Archéologique de Picardie*, 3-4, 11 e.v.
- S. FRERE, 1987(3), *Britannia. A History of Roman Britain*, London - New York.
- L. FRIEDLÄNDER, 1922-23: *Darstellung aus der Sittengeschichte Roms*, I-IV, Leipzig.

G

- H. GABELMANN, 1972, *Die Typen der römischen Grabstelen am Rhein*, in: *BJ*, 172, 65 e.v.

- H. GABELMANN, 1973, *Römische Grabmonumente mit Reiterkampfszenen im Rheingebiet*, in: BJ, 173, 132-200.
- W. GAITZ, 2011, *Roman villa landscapes in the lignite mining areas in the hinterland of Cologne*, in : N. ROYMANS & T. DERKS, *Villa Landscapes in the Roman North: Economy, Culture and Lifestyles* (Amsterdam Archaeological Studies, 17), Amsterdam, 285-295.
- M.C. GALESTIN, 2007/2008, *Frisii and Frisiavones*, in: *Palaeohistoria*, 49/50, 687-708.
- M.C. GALESTIN, 2009, *Frisian Soldiers in the Roman Army*, in: Á. MORILLO CERDÁN & N. HANEL (red.): *Limes XX. XX Congreso Internacional de Estudios sobre la Frontera Romana* (Léon, 2006), Madrid, 2009, 833-846.
- B. GALSTERER & H. GALSTERER, 1975, *Die römischen Steininschriften aus Köln*, Keulen.
- B. GALSTERER & H. GALSTERER, 1992, *Romanisation und einheimische Traditionen*, in: *Xantener Berichte*, 2, 377-379.
- B. GALSTERER & H. GALSTERER, 2010, *Die römischen Steininschriften aus Köln* (= Kölner Forschungen, Band 10). 2. Auflage. Mainz/Rhein.
- B. GALSTERER-KROLL, 1973, *Zum ius Latii in den Keltischen Provinzen des Imperium Romanum*, in: *Chiron*, 3, 277-306.
- H. GALSTERER, 2007, *Kölner Inschriften Katalog*, Köln.
- H. GALSTERER, 2009, *Kolonisation im Rheinland*, in: M. DONDIN-PAYRE & M/-Th. RAEPSAET-CHARLIER (ed.), 2009, 251-269.
- P. GARNSEY, 1988, *Famine and Food Supply in the Graeco-Roman World: Responses to Risk and Crisis*, Cambridge.
- A. GARZETTI, 1974, *From Tiberius to the Antonines. A History of the Roman Empire 14-192*, London.
- I. GAY, 1994, *Dis minibus. Graftschriften uit het oude Rome*, Ambo, Baarn.
- P. GAY, 1987, *Freud voor historici*, Amsterdam.
- M. GECHTER, 1979, *Die Anfänge des Niedergermanischen Limes*, in: BJ, 179, 1-138.
- R.C.A. GEERTS, 2023, *Slordige soldaten en schaarse scherven. Eerste resultaten van het aardewerkonderzoek van het legioenskamp in Valkenburg (Z.H.)*, in: *Signa*, 12, 101-104.
- R.C.A. GEERTS & H.A.P. VELDMAN, 2018, *Vergraven graven nabij de pannoven. Een Archeologische opgraving aan de Pannovenweg te Tongeren*, VEC Rapport 42, Sint-Michiels-Brugge.
- A. GEISER & J. GENECHESI, 2011, *Le monnayage à la légende Togirix : une nouvelle approche*, in : N. Holmes (ed.), 2011, *Proceedings of the 14th international numismatic congress. Glasgow, 30 août-4 septembre 2009*, Glasgow, vol. 2, p. 1155-1164.
- M. GELZER, 1948, *Julius Caesar. Politicus en staatsman*, Antwerpen.
- J. GENECHESI, 2007, *Togirix en Suisse*, in: *Bulletin de l'association de amis du Musée monétaire cantonal*, 20, 30-39.
- GENÈVRIER Marie-Louise, 1986, *Le culte d'Hercule Magusanus en Germanie Inférieure*, in: *Actes du Colloque international* (Besançon, 25-26 avril 1984), Collection de l'Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité, 329-1, 371-378.
- Y. GERARD, 1991, *Orgétorix l'Helvét et le Bellum Gallicum de César*, in: *LEC*, 59, 267-274.
- J. GERRARD, 2013, *The Ruin of Roman Britain*, Cambridge.
- H. GESCHE, 1976, *Caesar* (Erträge der Forschung, 51), Darmstadt, 207-325.

- A. GIARDINA, 1992, *De wereld van de Romeinen*, Amsterdam.
- E. GIBBON, 1981, *Herfstij en ondergang van het Romeinse Rijk*, Antwerpen (keuze van teksten uit *Decline and Fall of the Roman Empire*, 6 dln., Londen, 1776–1789).
- K.-J. GILLES, 1995, *Neuere Forschungen zum römischen Weinbau an Mosel und Rhein*, Schriftenreihe des Rheinischen Landesmuseums Trier, 11, Trier.
- P. GILLET, I. VAN DEN VONDER & M. BODE, 2013, *Un sarcophage en plomb d'époque Gallo-Romaine*, in: *Atuatuca*, 4, Archaeological Contributions to Materials and Immateriality, 76-91.
- W. GLASBERGEN, 1972, *De Romeinse castella te Valkenburg Z.H.: Opgravingen 1962*, Groningen.
- M. GYSSELING, 1948, *Deusone in regione Francorum*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 3(1), 88-92.
- W. GOFFART, 2009, *Barbarian tides: The migration age and the later roman empire*, Philadelphia.
- A. GOLDSWORTHY, 2003, *The Complete Roman Army*, Londen.
- A. GOLDSWORTHY, 2007, *Caesar*, Amsterdam.
- A. GOLDSWORTHY, 2009, *de val van Rome*, Amsterdam.
- A. GOLDSWORTHY, 2013, *Romeinse legioenen*, Utrecht.
- A. GOLDSWORTHY, 2016, *Augustus. Van revolutionair tot keizer van Rome*, Utrecht.
- A. GOLDSWORTHY, 2017, *Pax Romana. Oorlog en vrede in de Romeinse tijd*, Utrecht.
- J. GONZÁLES & M. CRAWFORD, 1986, *The Lex Irnitana: a New Copy of the Flavian Municipal Law*, in: *Journal of Roman Studies*, 76, 147-243.
- C. GOUDINEAU, 1980, *Les villes de la paix romaine*, in: *Histoire de la France urbaine*, 1, Paris, 233-390.
- C. GOUDINEAU, 1990, *César et la Gaule*, Paris.
- C. GOUDINEAU, 1991, *La Guerre des Gaules et l'archéologie*, in: *CRAI*, 641-653.
- C. GOUDINEAU, V. GUICHARD, M. REDDE, S. SIEVERS & H. SOULHOL, 2000, *Caesar und Vercingetorix* (Zaberns Bildbände zur Archäologie), Mainz am Rhein.
- B. GOUDSWAARD, R. KROES & H. VAN DER BEEK, 2001, *The late Roman Bridge at Cuijk*, *Berichten R. O. B.* 44 (2001), 439-560.
- E. GRAAFSTAL & W. VOS, 2016, *Een kleine muur van Hadrianus. De limesweg in Zuid-Holland en Utrecht*, in: P. VAN DER HEIJDEN (red.), 2016, 41-55.
- M. GRANT, 1967, *The Gladiators*, London.
- M.J. GREEN, 1979, *The Worship of the Romano-Celtic Wheel-God in Britain seen in Relation to Gaulish Evidence*, in: *Latomus*, 38, 345-367.
- M.J. GREEN, 1986, *Jupiter, Taranis and the Solar Wheel*, in: M. HENIG & A. KING, *Pagan Gods*, pp. 65-75.
- M.J. GREEN (ed.), 1995, *The Celtic World*, London - New York.
- M.J. GREEN, 1996, *Celtic Art. Reading the Messages*, London.
- V.A. GRISART, 1960, *César dans l'Est de la Belgique; les Aduatuques et les Eburons*, in: *Les Etudes Classiques*, 28, 129-204.
- A. GRISART, 1981, *L'Atuatuca césarienne au Fort de Chaudfontaine?* in: *L'Antiquité Classique*, 50, 1, 367-381.
- S. GROETEMBRIL & P. BROUSSE, 2023, *Le calendrier de Tongres. Composition du décor peint, iconographie et adéquation à l'architecture*, in: *Signa*, 12, 105-112.
- S. GROETEMBRIL, J.-F. LEFEVRE & P. BROUSSE, 2022, *Tongres (Belgique) Vermeulenstraat (TO-07-VE / TO-08-VE, Werkput 3). Étude des peintures murales*

romaines fragmentaires, Rapport Centre d'étude des peintures murales romaines, Soissons, Mai 2022.

- E. GRZYBEK, 2002, *Nyon à l'époque romaine et sa lutte contre le brigandage*, in : *Genava : revue d'histoire de l'art et d'archéologie*, 50, 309-316.
- R. GÜNTER, 1971, *Laeti, Foederati und Gentilen in Nord- und Nordostgallien im zusammenhang mit der sogenannten Laetenzivilisation*, in: *Zeitschrift für Archäologie*, 5, 39-59.
- R. GÜNTER, 1972, *Die Sozialen Träger der frühen Reihengräberkultur in Belgien und Nordfrankreich im 4/5 Jahrhundert*, in *Helinium*, 12, 268-272.
- S. GÜNTER, 2016, *Taxation in the Greco-Roman World: The Roman Principate*, Oxford University Press Online Publication Date: Apr 2016.

H

- J.K. HAALEBOS, 1997, *Een Romeins graanschip in Woerden*, in: *Jaarboek Oud-Utrecht*, 1997, 68-95.
- J.K. HAALEBOS e.a., 1995, *Castra und canabae. Ausgrabungen auf dem Hunerberg in Nijmegen 1987-1994*, *Libelli Noviomagensis*, 3, Nijmegen.
- J.K. HAALEBOS, H.L. VAN ENCKEVORT & J.R.A.M. THIJSEN, 2000, *Nijmegen. Legerplaats en stad in het achterland van de Romeinse limes*, *Archeologische Berichten Nijmegen*, 3, Nijmegen.
- H.F.A. HAARHUIS, 2007, *Romeins marskamp, gemeente Ermelo; een archeologische opgraving*, RAAP-Rapport 1492, Weesp.
- R. HACHMANN, G. KOSSACK & H. KUHN, 1962, *Völker zwischen Germanen und Kelten*, Neumunster.
- A. HAFFNER (ed.), 1989, *Gräber - Spiegel des Lebens. Zum Totenbrauchtum der kelten und Römer am Beispiel des Treverer-Gräberfeldes Wederath-Belginum* (Rheinisches Landesmuseum Trier), Mainz-am-Rhein.
- M. HAMMOND, 1932, *The Significance of the Speech of Maecenas in Cassius Dio, Book LII*, in: *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 63, 88-102.
- B N. HANEL, 2002: *Ein Ziegelstempel der cohors XV voluntariorum c. R. aus der tegularia transrhenana im Flottenlager Köln-Marienburg (Alteburg)*, in: *ZPE*, 139, 293-296.
- W.S. HANSON, 1991 (2), *Agricola and the Conquest of the North*, Londen.
- P.A. HARLAND, 2024, *Northern peoples: Inscriptions on barbarians as bandits (second-third centuries CE)*, ' *Ethnic Relations and Migration in the Ancient World*, last modified March 5, 2024, <https://philipharland.com/Blog/?p=11184>.
- K. HARPER, 2015, *Pandemics and passages to late antiquity: rethinking the plague of c.249–270 described by Cyprian*, in: *Journal of Roman Archaeology*, 28, 223-260.
- K. HARPER, 2017, *The Fate of Rome. Climate, Disease, and the End of an Empire*, Princeton.
- E. HARTOCH, (ed.), 2025, *The Writing Tablets of Roman Tongeren (Belgium) and Associated Wooden Finds*, Turnhout.
- E. HARTOCH & M. MARTENS 2001, *La production de céramiques dans le vicus de Tirlemont (Belgique). Composition des pâtes liée à la fonction des céramiques*, in: *SFECAG. Actes du Congrès de Lille-Bavay (Marseilles)*, 29-39.

- B.K. HARVEY, 2004, *Roman Lives. Ancient Roman Life as Illustrated by Latin Inscriptions*, Newburyport.
- G. HASSALL, 2007, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376–568*,: Cambridge University Press, Cambridge.
- J.J. HATT, 1986, *La tombe gallo-romaine. Recherches sur les inscriptions et les monuments funéraires gallo-romains des trois premiers siècles de notre ère*, Paris.
- J.J. HATT, 1989, *Mythes et dieux de la Gaule, 1, Les grandes divinités masculins*, Paris, 1989.
- C. HAWKES, 1965, *Celtes, Germains, Belges*, in: *Celticum*, 12, 1 e.v.
- M. HEBBLEWHITE, 2017, *The Emperor and the army in the Later Roman Empire, AD 235-395*, Routledge, London & New York.
- S. HEEREN, 2015, *The depopulation of the Lower Rhine region in the 3rd century. An archaeological perspective*, in: N. G. A. M. ROYMANS, A. M. J. DERKS, & H. A. HIDDINK (Eds.), *The Roman Villa of Hoogeloon and the archaeology of the periphery*, Amsterdam University Press, 269-292.
- S. HEEREN, 2016, *The theory of 'Limesfall' and the material culture of the late 3rd century*, in *Germania*, 94, 185-209.
- S. HEEREN, N. ROYMENS, J.-W. DE KORT, 2019, *Zilveren regenboogshotels uit Graetheide. Twee muntschatten en de schathorizont uit de tijd van Caesars verovering in de Nederrijn/Maas regio*, in: *Archeologie in Nederland*, 2019-3, 30-42.
- S. HEEREN, N. ROYMENS, J.-W. DE KORT, V. VAN DER VEEN, R. PAULUSSEN, E. RENSINCK & O. BRINKKEMPER, 2020, *Archeologisch onderzoek bij Graetheide, gemeente Sittard-Geleen. Twee schatvondsten met Keltische munten uit de 1ste eeuw voor Chr. en houtskoolmeilers uit de IJzertijd en Romeinse tijd (Zuid-Nederlandse Archeologische Rapporten 82)*, Amsterdam.
- S. HEEREN & A. WILLEMSSEN, 2017, *Fibula's. Vondsten, vormen & mode*, Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.
- H.A. HEIDINGA & G.A.M. OFFENBERG, 1992, *Op zoek naar de vijfde eeuw : de Franken tussen Rijn en Maas*, Amsterdam.
- U. HEIMBERG, 2003, *Römische Villen an Rhein und Maas*, in: *Bonner Jahrbücher* 202/203, 57-148.
- H. HEINEN, 1985, *Trier und das Trevererland in römischer Zeit (2000 Jahre Trier, 1)*, Trier.
- H. HEINEN, 1996: *Frühchristliches Trier. Von den Anfängen bis zur Völkerwanderung*, Trier.
- J. HEINRICHS, 1999, *Zur Verwicklung ubischer Gruppen in den Ambiorix-Aufstand d.J. 54 v. Chr. Eburonische und ubische Münzen im Hortfund Fraire-2*, in: *ZPE*, 127, 275-293.
- O. HEKSTER, 2009, *Romeinse keizers. De macht van het imago*, Amsterdam.
- M. HENIG & A. KING (ed.), 1986, *Pagan Gods and Shrines of the Roman Empire*, Oxford.
- J. HENNING, M. McCORMICK & T. FISCHER, 2012, *Decem pagi at the end of antiquity and the fate of the Roman road system in eastern Gaul*, in : P. BIDWELL (ed.), *proceedings of the XXIst International Limes (Roman Frontiers) Congress 2009 at Newcastle upon Tyne* (BAR International Series), Oxford.
- P. HENRICH, K. ACKENHEIL, C. AGRICOLA & J. AMENDT (red.), 2022, *Der Untergang des Römischen Reiches*, Rheinisches Landesmuseum Trier, Museum am Dom Trier, Stadtmuseum Simeonstift Trier, Darmstadt.

- J.B.V. HERMSEN, 2022, *Auxilia uit het 'Friese' gebied? Een inventarisatie en interpretatie van Romeins wapen- en paardentuig uit het terpen- en wierdengebied van Noord-Nederland (15 v. Chr. – 450 n. Chr.)*, Masterscriptie Archeologie, Rijksuniversiteit Groningen.
- W.A.M. HESSING, R. POLLAK, W. VOS & S.L. Wynia (red.), 1997, *Romeinen Langs de snelweg. Bouwstenen voor Vechtens verleden*, Uniepers|ROB, Amersfoort.
- W.A.M. HESSING, 1999, *Building programmes for the Lower Rhine Limes. The impact of the visits of Trajan and Hadrian to the Lower Rhine*, in H. SARFATIJ - E.A. (ed.), *In discussion with the past. Archaeological studies presented to W.A. van Es*, Amersfoort - Zwolle, 149-156.
- J. HEURGON, 1948, *L'inscription de Tibère à Bavai*, in : *L'Antiquité Classique*, 17, *Miscellanea Philologica Historica et Archaeologica in honorem Huberti Van De Weerd*, 323-330.
- H.A. HIDDINK (ed.), 2023, *The Roman villa at Voerendaal-Ten Hove. Excavations of a Late Iron Age enclosure, a Roman villa complex, a Late Roman-Early Medieval settlement and burials* (Nederlandse Oudheden, 20), Amersfoort.
- D. HOFFMANN, 1963, *Die Spättrömischen Soldatengrabschriften von Concordia*, in : *Schweizerische Zeitschrift für klassische Altertumswissenschaft*, 20-1, 22-57.
- D. HOFFMANN, 1969, *Das Spättrömische Bewegungsheer und die Notitia Dignitatum* (Epigraphische Studien, 7), Dusseldorf.
- A. HOLDER, 1961 (= 1896), *Die Altceltischer Sprachschatz*, 3 dln, Leipzig.
- P.A. HOLDER, 1980, *Studies in the Auxilia of the Roman Army from Augustus to Trajan*, *BAR I.S.*, Oxford.
- P.A. HOLDER, 1982, *The Roman Army in Britain*, London.
- Y. HOLLEVOET & B. HILLEWAERT, 2002, *Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries/Brugge (prov. West-Vlaanderen). Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen*, in: *Archeologie in Vlaanderen*, 6, 1997/1998, 191-207.
- E. HOLLSTEIN, 1976, *Dendrochronologische Datierung von Hölzern aus der Wallanlage von Kanne, Caster*, in: *Conspectus MCMLXXV, Archaeologia Belgica* 186, Brussel, 59-61.
- E. HOLLSTEIN, 1979, *Bauholzdaten aus augusteischer Zeit*, in: *Archäologisches Korrespondenzblatt* 9, 131-133.
- T. RICE HOLMES, 1931, *Caesar's Conquest of Gaul*, Oxford.
- H. HOLWERDA, 1944, *Het in de pottenbakkerij van de Holdeurn gefabriceerde aardewerk uit de Nijmeegse grafvelden*, Leiden.
- K. HOREDT, 1966, *În legătură cu monumentul de la Adamklissi*, in: *Acta Musei Napocensis*, 3, 423-428.
- H.G. HORN, 1970, *Eine Weihung für Hercules Magusanus aus Bonn*, in: *BJ*, 170, 233-251.
- H.G. HORN (Hrsg.), 2002, *Die Römer in Nordrhein-Westfalen*, Hamburg.
- H.G. HORN, H. HELLENKEMPER, H. KOSCHIK & B. TRIER, 1995, *Ein Land macht Geschichte. Archäologie in Nordrhein-Westfalen*, Mainz.
- S. HORNUNG, 2015, *Das spätrepublikanische Militärlager bei Hermeskeil (Lkr. Trier-Saarburg). Überlegungen zu den Auswirkungen der römischen Eroberung auf die spätlatènezeitliche Besiedlung im Treverergebiet*, in: „Über die Alpen und über den Rhein ...“ *Beiträge zu den Anfängen und zum Verlauf der römischen Expansion nach*

Mitteleuropa (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Neue Folge, Bd. 37), 103-132.

- S. HORNING, 2016, *Gedanken zu den kaiserzeitlichen Grabhügeln der Nordwestprovinzen*, in BRGK, 95, 52-159.
- S. HORNING, 2018, *Auf den Spuren Iulius Caesars. Das römische Militärlager von Hermeskeil*, in: Jahrbuch des Kreises Trier-Saarburg, 2018, 261-269.
- S. HORNING, 2018, *Eine Episode des Gallischen Krieges auf deutschem Boden? : Aktuelle Forschungen im spätrepublikanischen Militärlager von Hermeskeil*, Kreis Trier-Saarburg, in: Funde und Ausgrabungen im Bezirk Trier, 28-38.
- S. HORNING, 2019, *Eine Episode des Gallischen Krieges auf deutschem Boden?: Aktuelle Forschungen im spätrepublikanischen Militärlager von Hermeskeil*, Kreis Trier-Saarburg, in: Bd. 44 (2012): Funde und Ausgrabungen im Bezirk Trier : Aus der Arbeit des Rheinischen Landesmuseums Trier, 28-38.
- S. R. HUEBNER, 2021, *The "Plague of Cyprian": A revised view of the origin and spread of a 3rd-c. CE pandemic*, in: Journal of Roman Archaeology, 34, 151-174.
- J. HUIZINGA, 1929, *De taak der cultuurgeschiedenis*, in: *Cultuurhistorische verkenningen*, H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V., Haarlem, 1929, 1-85 (= *Geschiedwetenschap / hedendaagsche cultuur. Verzameld werk VII. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem, 1950*).
- R.S. HULST, 2007, *Het onderzoek van het Romeinse marskamp bij Ermelo-Leuvenum, Nederland*, met bijdragen van L.I. KOOISTRA, R. DE MAN & W. GROENMAN-VAN WAATERINGE, Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 146, Amersfoort.
- V. HUNINK, 2005, *De opstand van de Bataven*, Amsterdam.
- V. HUNINK, 2007, *Levend in steen. Romeinse grafinscripties*, Budel.
- W. HUPPERETZ, 1991, *Countryside between Colonia Ulpia Traiana (Xanten) and Atuatuca Tungrorum (Tongeren): The Limburg Meuse Valley in the Roman Period*. PhD-scriptie, Katholieke Universiteit Nijmegen.
- W. HUPPERETZ, 2006, *De Ambivariti en hun lokaliserings binnen het stamgebied van de Eburones*, in: Archeologie in Limburg, 102, 14-18.
- F. HUYBRIGTS, 1923, *Tongres, la ville antique, sa voirie primitive, ses relations commerciales et industrielles. L'occupation de la Tongrie dans l'antiquité*, in : F.A.H.B. 25e Congres, Tongeren, 5-23 (= B.S.S.L.L., 38, 1923).
- A. HYLAND, 1990, *Equus: the Horse in the Roman World*, New Haven & London.

I/J

- I. IN 'T VEN & W. DE CLERCQ, (ed.), 2005, *Een lijn door het landschap. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, Archeologie in Vlaanderen Monografie*.
- M. JACZYNOWSKA, 1981, *Le culte d'Hercule romain au temps du Haut-Empire*, in: ANRW, II, 17, 2, 631-661.
- J.T.J. JAMAR, 1975, *De thermen te Heerlen*, in: *Spiegel Historiae*, 10, 450-457
- E. JAMES, 1990, *De Franken*, Baarn.
- S. JAMES, 1996², *Ontdek de wereld van de Kelten*, Haarlem.
- N. JANSSENS, N. DOLMAN, D. TYS, C. STERN, Y. PERDAEN & K. COUSSERIER, 2025, *De Romeinse villa van Steenberg (Laakdal, provincie Antwerpen). Eindverslag van een toevalsvondst*, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 371, Brussel.
- U. JANSSENS, 2007, *De oude Belgen. Geschiedenis, leefgewoontes, mythe en werkelijkheid van de Keltische stammen*, Amsterdam.

- K. JENESON, 2012, *Exploring the Roman villa world between Tongres and Cologne. A landscape archaeological approach*, PhD Universiteit Amsterdam.
- K. JENESON, 2015, *Transformaties van land, economie en samenleving in Romeins Zuid-Limburg*, in: P. TUMMERS, e.a. (red.), *Limburg. Een geschiedenis*, deel 1, tot 1500, Maastricht, 153-170.
- K. JENESON, 2022, *Vier eeuwen baden in Coriovallum. Het Romeinse badhuis van Heerlen (NL) opnieuw bekeken*, in: *Signa*, 11, 99-108.
- K. JENESON, 2023, *Het Romeinse badhuis in Heerlen*, Utrecht.
- K. JENESON & W.K. VOS, (red.), 2020, *Roman bathing in Coriovallum. The thermae of Heerlen revisited*, NAR 65, Amersfoort.
- S. JENTER, 2014, *Via Belgica. Von Köln bis Rimburg in 7 Etappen*, Keulen.
- H.-E. JOACHIM, 2007, *Die Datierung der jüngerlatènezeitlichen Siedlung von Niederzier-Hambach im Kreis Düren*, in : *Bonner Jahrbücher*, 207, 33-74.
- A. JOHNSON, 1983, *Roman Forts of the 1st and the 2nd centuries AD in Britain and the German Provinces*, Londen.
- A. JOHNSON, 1983, *Roman Auxiliary Forts. The Construction and Planning of Auxiliary Forts in the Western Roman Empire, with Particular Reference to Britain and the German Provinces*, Ph.D. thesis, Cardif.
- A.H.M. JONES, 1970, *Documents Illustrating the Reigns of Augustus and Tiberius*, Oxford.
- L. JONGEN, 1994, *Hendrik van Veldeke en de hagiografische traditie. Sint Servaas tussen feit en fictie*, in : *Literatuur*, 11, 290-296.
- C. JULLIAN, 1923³, *Histoire de la Gaule. III. La conquête romaine et les premières invasions germaniques*, Paris.

K

- I. KAJANTO, 1963, *The Latin Cognomina*, Helsinki.
- M. KAZANSKI & P. PÉRIN, 1988, *Le mobilier funéraire de la tombe de Childéric 1er ; état de la question et perspectives*, in: *Revue archéologique de Picardie*, n°3-4, Actes des VIIIe journées internationales d'archéologie mérovingienne de Soissons (19-22 Juin 1986), 13-38.
- D.M.G. KEIJERS, 2012, *Archeologische evaluatie en waardering van Locatie 52399 uit de Centrale Archeologische Inventaris* (gemeente Peer, provincie Limburg), RAAP-Rapport, 2605, Weesp.
- L. KEPPIE, 1991, *The Making of the Roman Army from Republic to Empire*, London.
- A. KING, 1990, *Roman Gaul and Germany*, University of California Press.
- J. KLINKENBERG, 1936, *Die Stadtanlage des römischen Köln und die Limitation des Ubiërlands*, in : *BJ*, 140/141, 259-298.
- H. KLOFT, 2006, *Die Wirtschaft des Imperium Romanum* (Zaberns Bildbände zur Archäologie), Mainz am Rhein.
- KLOG, 1966, *Ambiorix 1866-1966, Bundel studies gewijd aan de problemen rond Ambiorix en zijn standbeeld te Tongeren*, Tongeren (overdruk uit Limburg, 45, 1966).
- R.H.J. KLOK, 1977³, *Archeologisch reisboek voor Nederland*, Haarlem.
- R.H.J. KLOK & F. BRENDERS, 1981, *Reisboek voor Romeins Nederland en België*, Amsterdam / Antwerpen.
- D.J. KNIGHT, 1991, *The Movements of the Auxilia from Augustus to Hadrian*, in: *ZPE*, 85, 189-208.

- C. KOKKINIA, 2019, *A Roman financier's Version of Euergetism: C. Vibius Salutaris and Ephesos*, in: *Tekmeria*, 14, 215–252.
- H.-G. KOLBE, 1962, *Der Pertinaxstein aus Brühl*, in: *BJ*, 62, 407-420.
- H.G. KOLBE, 1964, *Die ritterlichen Laufbahn des Kaisers Pertinax*, in *Akten IV Int. Kongr. Gr. Lat. Epigr.*, 185-191.
- A. KOLB & J. FUGMANN, 2008, *Tod in Rom. Grabinschriften als Spiegel römischen Lebens* (Kulturgeschichte der Antiken Welt, 106), Mainz.
- E. KORNEMANN, 1901, *Die Zahl der gallischen Civitates in der römischen Kaiserzeit*, in: *Klio*, 1, 331-348.
- E. KORNEMANN, 1909, *Zu den Germanenkriegen unter Augustus*, in: *Klio*, 9, 422-449.
- A. KOSTER, 2010, *Het grafveld van Noviomagus en de rijke graven van de stedelijke elite*, Een wetenschappelijke proeve op het gebied van de Letteren, e Radboud Universiteit Nijmegen, Nijmegen.
- A. KOSTER, 2021, *Bij elkaar begraven. Een ommuurd grafcomplex uit de Romeinse tijd in Maastricht-Belfort* (Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 264), Amersfoort.
- P. KOVÁCS, 2018, ' *Eques super ripam danuvii* ' – Notes on CIL III 3676, in: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 69, 311–320.
- K. KRAFT, 1951, *Zur Rekrutierung der Alen und Kohorten an Rhein und Donau*, Bern, 1951.
- J. KRIER, 1981, *Die Treverer ausserhalb ihrer Civitas. Mobilität und Aufstieg* (Trierer Zeitschrift, Beih. 5), Trier.
- J. KROYMANN, 1973: *Caesar und das Corpus Caesarianum in der neueren Forschung: Gesamtbibliographie 1945-1970*, in: *ANRW*, 1, 3, 457-487.
- B. KRÜGER (ed.), 1988 (5), *Die Germanen. Geschichte und Kultur der germanischen Stämme in Mitteleuropa, I., Von den Anfängen bis zum 2. Jahrhundert unserer Zeitrechnung*, Berlin.
- V. KRUTA & E. LESSING, 1979, *De Kelten*, Antwerpen - Amsterdam.
- J.-S. KÜHLBORN, 1995, *Germaniam pacavi - Germanien habe ich befriedet Archäologische Stätten augusteischer Okkupation*, Münster.
- J.-S. KÜHLBORN, 2008, *Auf dem March in die Germania Magna – Roms Krieg gegen die Germanen*, in: M. MÜLLER, H.-J. SCHALLES & N. ZIELING (Hrsg.), 2008, 67-92.
- H. KUHN, 1973, *Das Rheinland in den Germanischen Wanderungen*, in: *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 37, 276-314.
- J. KUNOW, 2002, *Die Militärgeschichte Niedergermaniëns*, in: H.G. HORN (Hrsg.), 2002, 27-138.
- Ann L. KUTTNER, 1995, *Dynasty and Empire in the Age of Augustus. The Case of the Boscoreale Cups*, Berkeley, Los Angeles, Oxford

L

- P. LA BAUME, 1966, *Colonia Agrippinensis. Het Romeinse Keulen*, Tongeren.
- C. LAES, 2008, *Child Slaves at Work in Roman Antiquity*, in: *Ancient Society*, 38, 235-283.
- L. LAKEN & B. BROWN, 2013, *Searching for matches in fragmentary Roman wall paintings: reassembling plaster fragments from the Vrijthof in Tongeren*, in: *Atuatuca*, 4, Archaeological Contributions to Materials and Immateriality, 92-107

- D. LAMARQ & M. ROGGE, 1996, *De taalgrens. Van de oude tot de nieuwe Belgen*, Davidsfonds, Leuven.
- P. LAMBRECHTS, 1942, *Contributions à l'étude des divinités celtiques*, Gent.
- L. LAMMEN, 1989, *Drusus in de Betuwe. De komst van de Romeinen in Nederland*, Amsterdam.
- E. LA ROCCA, 1983, *Ara Pacis Augustae in occasione del restauro della fronte orientale*, Roma.
- L. LAZZARO, 1993, *Esclaves et affranchis en Belgique et Germanies romaines d'après les sources épigraphiques*, Paris.
- S. LEBECQ, , 2011, *Les deux faces du roi Childéric : histoire, archéologie, historiographie* , in: Hommes, mers et terres du Nord au début du Moyen Âge. Volume 1, Presses universitaires du Septentrion, <https://doi.org/10.4000/books.septentrion.45572>.
- Y. LE BOHEC, 1989, *L'Armée romaine sous le Haut-Empire*, Paris.
- Y. LE BOHEC, 2001: *César, chef de guerre. Stratégie et tactique de la République romaine*, Monaco.
- J. LE GALL, 1999, *La bataille d'Alésia*, Paris.
- F. LEGAY, 2004, *Fragment d'une stèle funéraire d'un cavalier auxiliaire à Bonn*, in : Pallas, 66, 180-187.
- G.A. LEHMAN, 1991, *Zum Problem der römischen "Verzichts" auf die Okkupation Germaniens. Von der Varus-Katastrophe 9 n. Chr. zu den "res gestae" des Germanicus Caesar in der Tabula Siarensis (19 n. Chr.)*, in: Bodenaltertümer Westfalens, 26, 217-228.
- G.A. LEHMAN, 1991, *Das Ende der römischen Herrschaft über das "westelbische" Germanien: von der Varus-Katastrophe zur Abberufung des Germanicus Caesar 16/7 n. Chr.*, in: ZPE, 86, 79-96.
- H. LEHNER, 1924, *Orientalische Mysterienkulte im römischen Deutschland*, in: BJ, 129, 1924, pp. 36-91.
- P. LEMAN, 1984, *Cassel, chef-lieu de la cité des Ménapiens : état ,de question et projet*, in : Revue archéologique de Picardie, 3-4. Les villes de la Gaule Belgique au haut-Empire, 139-147.
- P. LEMAN, 2001, *Les voies romaines de la Belgique. Les carrefours occidentaux : Bavay, Cambrai, Arras, Tournai et Cassel*, in : Acta Archaeologica Lovaniensia, Monographiae 13, 89-94.
- J. LENDERING, 2000, *De randen van de aarde. De Romeinen tussen Schelde en Emms*, Amsterdam.
- J. LENDERING, 2006, *Oorlogsmist. Veldslagen en propaganda uit de Oudheid*, Amsterdam.
- J. LENDERING, 2012, *De klad in de klassieken*, Amsterdam.
- J. LENDERING, 2023, *Oudheidkunde is een wetenschap, en dat mag je ook best eens uitleggen*, Utrecht .
- J. LENDERING & A. BOSMAN, 2010, *De rand van het Rijk. De Romeinen en de Lage Landen*, Amsterdam.
- J. LENDERING & V. HUNINK, 2018, *Het visioen van Constantijn. Een gebeurtenis die de wereld veranderde*, Utrecht.
- J. LENDERING & G. CUYT, 2015, *Caesar in Noord-Gallië*, in: Historiek.net, 12 december 2015 (<https://historiek.net/caesar-in-noord-gallie/55189>; geconsulteerd 19.08.2019).

- R. LESAFFER, G. CREEMERS, D. LAMARCQ, 2006, *53 vóór Christus: Caesar verplettert Ambiorix*, De 25 dagen van Vlaanderen, 1, Waanders.
- M. LESENNE, 1975, *Bibliografisch repertorium van de oudheidkundige overblijfselen te Tongeren*, Oudheidkundige repertoria, Reeks A: Bibliografische repertoria, X, Brussel
- C. LETTA, 1989, *Le dediche dis deabusque secundum interpretationem Oraculi Clarii Apollinis e la Constitutio Antoniniana*, in: *Studi Classici e Orientali*, 39, 265-280.
- P.M.M. LEUNISSEN, 1985, *Römische Götternamen und einheimische Religion der Provinz Germania Superior*, in: *Fundbererichte. Baden-Württemberg*, 10, 155-183.
- P. LEUPEN, 1996, *Gods stad op aarde. Eenheid van kerk en Staat in het eerste millennium na Christus*, Amsterdam.
- B. LEVICK, 2014², *The Government of the Roman Empire. A Sourcebook*, Londen-New York.
- A. D. E. LEWIS, 2015, *Ius Latii*, in: Oxford Classical Dictionary Online Publication.
- B. LIESEN (red.), 2014, *Römische Keramik in Niedergermanien. Produktion – Handel – Gebrauch* (Xantener Berichte, 27), Darmstadt.
- J. LOICQ, 1967, *Une dédicace à Viradecthis découverte à Strée-Les-Huy*, in: *BSAHD*, 47, 1-21.
- M. LODEWIJCKX, 1994, *Bijdragen tot de studie van bewoningscontinuïteit*, in: *Acta Archaeologica Lovaniensia*, 33.
- M. LODEWIJCKX (ed.) 2001, *Archaeological and Historical Aspects of West-European Societies. Album Amicorum André Van Doorselaer*, *Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae*, Leuven.
- T. LORENZ, 1987, *Römische Städte*, Darmstadt.
- F. LORIDANT, 2003, *Décadence urbaine et Antiquité tardive à Bagacum et dans la civitas camaracensium*, in: *Capitales éphémères. Des Capitales de cités perdent leur statut dans l'Antiquité tardive*, Actes du colloque Tours 6-8 mars 2003, Supplément à la Revue archéologique du centre de la France Année, 2004, 25, 75-82.
- X. LORIOT & C. BADEL (Dir.), 1993, *Sources d'histoire romaine. 1er siècle av. J.-C. début du Ve siècle apr. J.-C.*, Parijs.

M

- R. MACMULLEN, 2000, *Romanization in the Time of Augustus*, New Haven & Londen
- K. MAGERMAN, 2005, *De vicus van Asse. Een archeologische beschouwing op basis van munten*, in : *Romeinendag 2005*, 53-57.
- K. MAGERMAN, 2006, *De vici. Een inventarisatie en functionele analyse van enkele zogenaamde vici in Vlaanderen tussen het begin van de 1ste eeuw n. Chr. en het einde van de 4de eeuw n.Chr.*, in : *Terra Incognita*, 2006, 139-154.
- K. MAGERMAN, B. VAN COUWENBERGHE, J. DE BEENHOUWER & M. LODEWIJCKX, 2010, *Restanten van Romeinse steenbouw, een geplaveide weg, een pottenbakkersoven, waterputten en andere sporen aan de Nerviërsstraat in Asse*, in : *Archeologie 2010. Recent archeologisch onderzoek in Vlaams Brabant*, Leuven, 9-12.
- N. MAHÉO, 1990, *Amiens dans l'antiquité*, in: *Les collections archéologiques du Musée de Picardie*, sous la direction de D. Viéville, Amiens, 182-188.
- F. MAIER, 1993, *Die Nervierschlacht als Gestaltungsobjekt. Ein Beitrag zu Caesars Erzählstrategie im Bellum Gallicum*, in: C. NEUMEISTER (Hrsg.), *Antike Texte in*

Forschung und Schule. Festschrift für Willibald Heilman zum 65. Geburtstag, Frankfurt am Main, 173-180.

- U. MAIER, 1978: *Caesars Feldzüge in Gallien (58-51 v. Chr.) in ihrem Zusammenhang mit der stadtrömischen Politik* (Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde, 29), Bonn.
- F. MALRAIN, 2010 : *L'économie agraire en Gaule septentrionale*, in: P. OUZOULIAS & L. TRANOY, 2010, 59-72.
- J.C. MANN, 1974, *The Frontiers of the Principate*, in: ANRW, II, 1, 508-533.
- M.J.R. MARECHAL, 1981, *Les frontières des Aduatuces et des Germains cisrhénans. Situation de leurs oppida*, in: *Caesarodunum*, 16, 45-51.
- M.E. MARIEN, z.d., *Par la chaussée Brunehaut de Bavai à Cologne*, 96-99.
- M.E. MARIEN, 1985, *Belgica antiqua. De stempel van Rome*, Antwerpen.
- J. MARQUARDT, 1881-1885², *Römische Staatsverwaltung*, (Handbuch der Römische Alterthümer), Leipzig.
- M. MARTENS, T. DEBRUYNE & A. VANDERHOEVEN, 2002, *La céramique d'un enclos claudien dans le vicus de Tirlemont et la commercialisation du sel au début de l'époque romaine en Gaule du Nord*, in: SFECAG. Actes du Congrès de Bayeux (Marseille), 388-401
- M. MARTENS & M. HAYEN, 2015, *Preventief archeologisch onderzoek in de Spikdorenstraat te Tienen, 2005 (prov. Vlaams-Brabant)*, Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, 15, Brussel.
- M. MARTENS, A. VANDERHOEVEN, 1999, *Het archeologisch noodonderzoek op het Grijpenveld te Tienen*, in : Romeinendag 24 maart 1999, 11-13. M. MARTENS & L. VRANKEN, 2007 – 2008, *De drie tumuli van Grimde (Tienen): de herwaardering van het grafmonument van Marcus Probius Burrus*, in: *Erfwoord* 48, 8-13.
- M. MARTENS, J. VAN LAECKE & G. VYNCKIER, 2018, *Elewijt – Zemst: Kastanjedreef – Hofstraat*, in: *Aarcheologie 2018. Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant*, 35-36.
- M. MARTENS, G. VYNCKIER, I. JANSEN & D. KEIJERS, 2017, *Een openluchtcultusplaats te Peer (Grote-Brogel), gesticht tijdens de pre-Augusteïsche periode of vroeger*, in: *Signa*, 6, 75-76.
- M. MARTENS, G. VYNCKIER & I. JANSEN, 2017, *Revelatie van de goden. Cultusplaats en heilig bos in Grote-Brogel*, in: *ExSitu. Tijdschrift voor Vlaamse Archeologie*, 14, 22-25.
- M. MARTENS & S. WILLEMS, 2002, *La production et la diffusion de céramiques locales. Les exemples de Tirlemont et de Tongres*, in: SFECAG. Actes du Congrès de Bayeux (Marseille), 331-343.
- J.-P. MARTIN, 1992, *Les divinités de Durocortorum*, in: *Ktèma*, 17, 237-246.
- C. MASSART, 1994, *De bewaarde Gallo-Romeinse tumuli van Haspengouw. Topografische studie*, Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel.
- C. MASSART, 2015, *Les tumulus Gallo-Romains de Hesbaye (cité des Tongres). La représentation funéraire des élites*, *Atuatuca*, 6, Tongeren.
- C. MASSART, 2016, *Les tumulus dans la cité des Tongres. Caractéristiques et diversités régionales*, in: J.-N. CASTORIO & Y. MALIGORNE, *Mausolées et grands domaines ruraux à l'époque romaine dans le nord-est de la Gaule*, 90, Ausonius éditions, Scripta Antiqua, pp.93-104.
- K. MATEIJEVIC, 2009, *Transport von Religion durch Soldaten in Obergermanien am Beispiel der Ortsfremden in Mainz/Mogontiacum und Umgebung*, in: *Studia Antiqua et*

Archaeologica, XV, *International Workshop Economy, society and integration in the provinces of the Roman Empire*, Tulcea, 7-9 September 2008, 71 e.v.

- A. MATTHYS, 1973, *La villa Gallo-Romaine de Jette*, Brussel.
- V.A. MAXFIELD, 1989, *The Frontiers of the Roman Empire: some Recent Work*, in: JRA, 2, 334-346.
- F. MEIJER, 2004, *Vercingetorix. De mythe van Frankrijks oudste held*, Amsterdam.
- F. MEIJER, 2006, *Macht zonder grenzen. Rome en zijn imperium*, Amsterdam.
- F. MEIJER, 2007, *Vreemd volk. Integratie en discriminatie in de Griekse en Romeinse wereld*, Amsterdam.
- E. MEYER, 1983, *Einführung in die lateinische Epigraphik*, Darmstadt.
- W. MEYERS, 1964, *L'administration de la province romaine de Belgique*, Brugge (met review door H.-G. PFLAUM, in: Gnomon, 37-4, 1965, 388-396).
- E. MENSCHING, 1988, *Caesars Bellum Gallicum. Eine Einführung*, Frankfurt am Main.
- J. MERTENS, 1952, *Découverte d'une riche tombe romaine à Tirlemont*, in: *Publicaciones del Seminario de Arqueologia y Numismática Aragonesas*, 1, 57-71.
- J. MERTENS, 1954: *De Romeinse vicus te Elewijt. Verslag over de opgravingen van 1947-53* (Archaeologia Belgica 19), Brussel.
- J. MERTENS, 1955, *Les routes romaines de la Belgique*, in : Industrie, 10, 3-44.
- J. MERTENS, 1958, *Oudenburg en de Vlaamse kustvlakte tijdens de Romeinse periode*, in Archaeologia Belgica, 39, Brussel.
- J. MERTENS, 1958, *Sporen van een Romeins kadaster in Limburg ?*, in : Limburg, 37, 253-260.
- J. MERTENS, 1964, *Enkele beschouwingen over Limburg in de Romeinse tijd* (Archaeologia Belgica, 75), Brussel, 5-43.
- J. MERTENS, 1966, *Le fortin de Braives et le "Limes Belgicus"*, in: *Mélanges d'archéologie et d'histoire offerts à André Piganiol*, Parijs, 1063-1074.
- J. MERTENS, 1967-1968, *Een Romeins tempelcomplex te Tongeren*, in : Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte, 9, 101-106.
- J. MERTENS, 1974, *Liberchies-Brunehaut : castellum du Limes Belgicus*, in : Roman Frontier Studies 1969, Cardiff, 106-113.
- J. MERTENS, 1977, *Korte bijdrage tot het Romeins stadsplan van Tongeren*, in: *Brabantse Oudheden opgedragen aan Gerrit Beex (Bijdragen tot de studie van het Brabants Heem, 16)*, 145. e.v.
- J. MERTENS, 1980, *Recherches récentes sur le limes en Gaule Belgique*, in : Roman Frontier Studies, 1979 (BAR S 71), Oxford.
- J. MERTENS, 1983, *The Military Origins of some Roman Settlements in Belgium*, in : *Rome and het Northern Provinces. Papers presented to Sheppard Frere*, Oxford, 155-168.
- J. MERTENS, 1983, *Recherches récentes sur le Bas-Empire romain en Belgique*, in : *Studien zu den Militärgrenzen Roms*, III, Aalen, 192-199.
- J. MERTENS, 1984, *Naissance d'une ville: Atuatuca Tungrorum-Tongres*, in: *Revue Archéologique de Picardie*, 41-48.
- J. MERTENS, 1984, *L'Armée romaine en Belgique*, in: *DossArch*, 86, 58-64.
- J. MERTENS, 1985, *Les débuts de l'urbanisation dans la Nord de la Gaule*, in : *Caesarodunum*, 20, 261-280.

- J. MERTENS, 1985, *Urban Wall-Circuits in Gallia Belgica in the Roman Period*, in: *Roman Urban Defences in the West* (The Council for British Archaeology Research Report, 51), 43-47.
- J. MERTENS & W. VANVINCKENROYE, 1975, *Een Romeins gebouwencomplex extra-muros te Tongeren* (Publicaties PGRM, 22), Tongeren.
- J. METZLER, 1995, *Le Titelberg Oppidum des Trévires*, in : *Luxembourg, de la préhistoire au moyen âge* (Dossiers d'Archéologie, hors série, 5), 43-45.
- J.L. MEULEMEESTER (red.), 2004, *Alle wegen leiden naar... Romeinse wegen in Vlaanderen*, Kunstiijdschrift Vlaanderen, 301.
- J.L. MEULEMEESTER (red.), 2011, *De Romeinen in West-Vlaanderen*, Jaarboek West-Vlaamse Gidsenkring 2011, Oudenburg.
- J.-L. MEULEMEESTER & R. NOUWEN (red.), 2008, *Pax Romana. De Romeinse vrede in de lage landen*, Kunstiijdschrift Vlaanderen, 320.
- J. MEYER, S. SCHADE-LINDIG & E. SCHALLMEYER, 2013, *De bello Gallico in Hessen – archäologische Spuren Caesars rechts des Rheins*, in: *Denkmalpflege & Kulturgeschichte Hessen*, 2013/4, 2-9.
- R. MEYER, 1986, *In praise of Cassius Dio*, in: *L'antiquité classique*, 55, 213-222.
- W. MEYERS, 1964, *L'administration de la province romaine de Belgique*, Brugge.
- E. MEYLEMANS & K. COUSSERIER, 2018, *Booronderzoek Celtic Fields Lindelse Heide/Holven 22-10-2018*, ongepubliceerde nota.
- E. MEYLEMANS, G. CREEMERS, M. DE BIE & J. PAESEN, 2015, *Revealing extensive protohistoric field systems through high resolution lidar data in the northern part of Belgium*, in : *Archäologisches Korrespondenzblatt* 45, 2, 197-213.
- L. MILIS (red.), 1991 : *De heidense middeleeuwen*, Belgisch Historisch Instituut, Rome.
- F. MILLAR, 1977, *Emperor in the Roman World (31 BC – AD 337)*, Chapel Hill / Londen.
- F. MILLAR, 2004, *Government, Society, and Culture in the Roman Empire*, Londen.
- N. P. MILLER, 1956, *The Claudian Tablet and Tacitus: A Reconsideration*, in: *Rheinisches Museum für Philologie, Neue Folge*, 99. Bd., 4, 304-315.
- M. MILLET, 1990, *The Romanizations of Britain: An Essay in Archaeological Interpretation*, Cambridge.
- MÓCSY A., FELDMANN R., MARTON E., SZILÁGYI M., 1982, *Nomenclator provinciarum Europae Latinarum et Galliae Cisalpiniae cum indice inverso* (Dissertationes pannonicae, III, 1), Budapest.
- S. MOLS e.a., 2020, *De Romeinse limes in Nederland*, themanummer Lampas, 53, 2.
- S. MOLS & R. POLAK, 2020, *De Romeinse limes in Nederland*, in: S. MOLS e.a., 2020; 113-123.
- T. MOMMSEN, 1984³, *Römische Geschichte* (Lizenzausgabe für die Wissenschaftliche Buchgesellschaft op basis van de 9de uitgave van 1902-1904), Darmstadt.
- P. MONSIEUR, 2004, *P. Clodius Icelus : Marchand d'huile Pour Le Limes Du Nord?*, in: *Archaeology in Confrontation : Aspects of Roman Military Presence in the Northwest : Studies in Honour of Prof. Em. Hugo Thoen*, edited by Frank Vermeulen et al., Gent, 305–20.
- P. MONSIEUR, 2006, *Graffiti, stempels en tituli picti op amforen: waardevolle informatiedragers voor de kennis van antieke economie en naamkunde*, in: *Handelingen - Koninklijke Zuid-Nederlandse maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis* 60, 101-129.

- S. MONTERO HERRERO, 1989, *Un oráculo del Apolo de Claros en Galicia*, in: *Anejas de Gerión*, 358.
- MONTESQUIEU, *Beschouwingen over de oorzaken van de grootheid en de ondergang van de Romeinen*, Ingeleid, vertaald en geannoteerd door I. GAY, 's-Hertogenbosch, 2001.
- A. MORELLI (red.), 1996, *De grote mythen uit de geschiedenis van België, Vlaanderen en Wallonië*, Berchem.
- J. MORRIS, 1968, *The Date of Saint Alban*, in: *Hertfordshire Archaeology*, 1, 1-8.
- M. MÜLLER, H.-J. SCHALLES & N. ZIELING (Hrsg), 2008, *Colonia Ulpia Traiana. Xanten und sein Umland in römischer Zeit* (Xantener Berichte, Sonderband), Landschaftsverband Rheinland, Mainz am Rhein.

N

- C. NERZIC, 1989, *La sculpture en Gaule romaine*, Parijs, 1989.
- H. NESSELHAUF, 1937, *Neue Inschriften aus dem römischen Germanien und den angrenzenden Gebieten*, in: *BRGK*, 27, 51-134.
- H. NESSELHAUF, 1960, *Umriss einer Geschichte des obergermanischen Heeres*, in: *JbRGZM*, 7, 151 e.v.
- NEUFFER E., 1932, *Zum Nickenicher Grabmal*, in *Germania*, 16, 286-288.
- NEUMANN G., 1983, *Die Sprachverhältnisse in den germanischen Provinzen des römischen Reiches*, in: *ANRW*, II, 29, 2, 1061-1088.
- C. NICOLET, 1991, *Space, Geography and Politics in the Early Roman Empire*, Michigan.
- R.A.J. NIEMEIJER & M. POLAK, 2019 : *Terra sigillata van het Thermenterrein in Heerlen*, (*Auxiliaria*, 17), Nijmegen.
- P. NOELKE, 1974, *Unveröffentlichte "Totenmahlreliefs" aus der Provinz Niedergermanien*, in: *BJ*, 174, 545-560.
- P. NOELKE, 1981, *Die Jupitersäulen und -pfeiler in der römischen Provinz Germania inferior*, in: *Die Jupitersäulen in den germanischen Provinzen*, (Beiheft der Bonner Jahrbücher, 41), Köln – Bonn, 263-515.
- P. NOELKE, 2006, *Bildhauerwerkstätten im römischen Germanien. Möglichkeiten und Grenzen ihres Nachweises*, in: *BJ*, 206, 87-144.
- R. NOUWEN, 1988, *De verloren grens. De Germaanse invallen en de Frankische kolonisatie in onze gewesten*, (Publ.PGRM, 39), Hasselt.
- R. NOUWEN, 1993, *De Tungri in het Imperium Romanum tijdens het Principaat*, doctorale verhandeling K.U.Leuven o.l.v. Prof. Dr. H. Devijver.
- R. NOUWEN, 1995, *The Vindolandatablet 88/841 and the cohorts I Tungrorum milliaria*, in: M. LODEWIJCKX (ed.), *Archaeological and Historical Aspects of West-European Societies*. Album amicorum ANDRE VAN DOORSELAER (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae, 8), 123-134.
- R. NOUWEN, 1997, *Tongeren en het land van de Tungri (31 v.Chr. - 284 n.Chr.)* (Maaslandse Monografieën, 59), Leeuwarden-Mechelen.
- R. NOUWEN, 1997, *Het Municipium Tungrorum en de cohorts II Tungrorum milliaria equitata c.l.*, in: *Limburg - Het Oude Land van Loon*, 76, 299-348.
- R. NOUWEN, 1999, *Van C. Iulius Caesar tot P. Cornelius Tacitus: Kelten en Germanen in het licht van de culturele veranderingen omstreeks de erawisseling*, in: *Kleio*, 28, 1999, 114-123.

- R. NOUWEN, 2002, *Onder de vleugels van de adelaar. Keizer Augustus en de Lage Landen (31 v. Chr. - 14 n. Chr.)*, in: *Limburg - Het Oude Land van Loon*, 81/2, 129-165.
- R. NOUWEN, 2003, *Caesar in Gallië*, Leuven.
- R. NOUWEN, 2004, *Roman Politics and Local History : Augustus and his Military Policy in the Low Countries*, in : F. VERMEULEN, K. SAS & W. DHAEZE (eds.), 2004, 17-30.
- R. NOUWEN, 2006, *De Romeinen in België (31 v.C.-476 n.C.)*, Leuven.
- R. NOUWEN, 2006, *Tongeren het als bestuurlijke en economische centrum van een agrarische regio in relatie tot de ravitaillering van de Rijnstroepen : een beknopte status quaestionis*, in : AVRA Bulletin, 7, 43-51.
- R. NOUWEN, 2008, *De literaire bronnen en het historisch onderzoek van Gallia Belgica en Germania Inferior*, in : *Limburg - Het Oude Land van Loon*, 87, 239-252.
- R. NOUWEN, 2008, *Onderzoeksbalans onroerend erfgoed Vlaanderen. 5.6.1.1. Literaire bronnen*, VIOE, Brussel.
- R. NOUWEN, 2008, *Onderzoeksbalans onroerend erfgoed Vlaanderen. 5.6.1.2. Epigrafische bronnen*, VIOE, Brussel.
- R. NOUWEN, 2009, *Keizer Augustus en de Lage Landen*, Leuven.
- R. NOUWEN, 2012, *Tongeren. Een Romeinse stad in het land van de Tungri*, Tongeren.
- R. NOUWEN, 2014, *De onderdanen van de keizer. 35 uitzonderlijke verhalen van unieke mensen*, Leuven.
- R. NOUWEN, 2020, *Caesar in Gallië: enkele reflecties over archeologisch onderzoek en militaire confrontaties in de Lage Landen*, in: *Kleio*, 49, 129-141.
- R. NOUWEN, 2021, *De Romeinse heerbaan. De oudste weg door de Lage Landen*, Gorredijk.
- R. NOUWEN, 2023, *Ambiorix tegen Caesar. De feiten en de mythe*, Gorredijk.
- R. NOUWEN, 2024, *Gallia pacata: de vrede van Augustus in de Lage Landen*, in: *Hermeneus*, themanummer Augustus, 86-2, 109-115.
- E. NUBER, 1974, *Der frühromische Münzumlauß in Köln*, in: *Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte*, 14, 28-89.

O

- R.M. OGILVIE, 1974, *De Romeinen en hun goden*, Bussum
- D. OKON, 2013, *Caracalla and his collaborators*, in : *Mnemon*, 13, 253-262.
- J. OOSTERBAAN, 2023, *'Searching for temp-camps' De zoektocht naar Romeinse tijdelijke legerkampen in Nederland*, in : *Archeologie in Nederland*, 2023/4, 18-27.
- L. OPSTEYN, 2003, *Ein Blick auf die fränkische Migration: die Siedlung von Wange-Damekot und die Verbreitung der Franken in Flandern (Belgien)*, in: E. TAAJKE, J.J. LOOIJENGA, O.H. HARSEMA, & H.R. REINDERS (eds) *Essays on the Early Franks*. Groningen Archaeological Studies 1, Groningen: Barkhuis, 128-149.
- L. OPSTEYN & M. LODEWIJCKX, 1998, *Romeins Wange 1997 in een ruimer perspectief*, in : *Romeinendag*, 1 april 1998, 13-16.
- L. OPSTEYN & M. LODEWIJCKX, 2000, *Het begin en het einde van de Romeinse occupatie te Wange (Vlaams-Brabant)*, in: *Romeinendag 2000*, 28-34.
- L. OPSTEYN & M. LODEWIJCKX, 2001, *Wange-Damekot revisited. New perspectives in Roman habitation History*, in M. LODEWIJCKX, (ed.), *Belgian Archaeology in a European setting*, II, AAL, 13, Leuven, 217-230.
- L. OPSTEYN & M. LODEWIJCKX, 2004, *The late Roman and Merovingian periods at Wange (Central Belgium)*, in: M. LODEWIJCKX (ed.), *Bruc Ealles Well. Archaeological*

Essays Concerning the Peoples of North-West Europe in the First Millenium AD. Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 15. Leuven: Leuven University Press: 125–155.

- J. OTT, 1995, *Die Beneficiarier. Untersuchungen zu ihrer Stellung innerhalb der Rabgordnung des römischen Heeres und zu ihrer Funktion* (Historia Einzelschriften, 92), Stuttgart.
- A. OXE, 1925, *Der Grabstein eines Signifer der Ala Afrorum*, in: Germania, 9, 120-122.
- A. OXE, 1930, *Die Germanische Ala I Tungrorum Frontoniana in Asciburgium*, in BJ, 135, 62-73.
- P. OUZOULIAS & L. TRANOY (red.) 2010, *Comment les Gaules devinrent romaines*, Parijs.

P

- T. PANHUYSEN, 1991, *De Sint-Servaaskerk te Maastricht in de vroege middeleeuwen. Voorlopig eindverslag van de opgravingen door de dienst Stadsontwikkeling Maastricht in de periode 1981-1989*, in: Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, 1991-1, 15-24.
- T. PANHUYSEN, 1996, *Romeins Maastricht en zijn beelden*, Assen.
- T. PANHUYSEN, 2009, *Grabmäler des 2. und 3. Jahrhunderts in Maastricht*, in: Kölner Jahrbuch, nr. 41 (2008), 699–730.
- T. PANHUYSEN, 2014, *Maastricht. Province ecclésiastique de Cologne (Germania Secunda)*, in: F. PREVOT, M. GAILLARD & N. GAUTHIER (red.), *Quarante ans d'enquête (1972-2012). Tome 1, Images nouvelles des villes de la Gaule*, Parijs, 158–159.
- T. PANHUYSEN, 2015, *In het achterland van Romeinse steden*, in : P. TUMMERS, e.a. (red.), *Limburg. Een geschiedenis, deel 1, tot 1500*, Maastricht, 81-114
- U.E. PAOLI, 1944, *Vita Romana. Het leven in het oude Rome*, Amsterdam.
- J. PAQUAY, 1920, *Paganisme et christianisme en Tongrie*, in: BSSLL, 35.
- J. PAQUAY, 1934, *Tongeren voorheen: geschiedkundige schets*, Tongeren.
- N. PARIDAENS, 2019, *La fortification laténienne du « Bois du Grand Bon Dieu » à Thuin: avec la collaboration de N. AUTHOM, A. BOUCHERIE, S. GENVIER, F. MARTIN et de C. PAQUET*, [Thuin | CReA - Patrimoine - Centre de Recherches en Archéologie et Patrimoine \(ulb.be\)](https://www.crea-patrimoine.be/), geconsulteerd op 27.11.2022.
- A. PASSERINI, 1939, *Le coorti pretorie*, Rome.
- D. PAUWELS, 2017, *Tongeren-Bilzersteenweg: bureauonderzoek i.h.k.v. de opmaak van een archeologienota*, Tongeren.
- H.M.D PARKER, 1923, *The Roman Legions*, Oxford (Exact reprint with the corrigenda of 1958).
- D. PAUWELS, A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER & E. WESEMAEL, 2003, *Een inheems-Romeinse nederzetting te Veldwezelt*, in: Romeinendag 2003, 59-60.
- D. PAUWELS & G. VYNCKIER, 2005, *Opgraven in een groeve: een protohistorisch enclos en een-' inheems-Romeinse nederzetting te Veldwezelt (prov. Limburg)*, in: Lunula. Archaeologia protohistorica, 13, 69-73.
- J. PEDDIE, 1994, *The Roman War Machine*, Dover.
- Régine PERNOUD, 1970, *De overwinnaar der Galliërs*, in: J. MADAULE (red.), *Julius Caesar*, Hasselt, 89-132.
- R. PETROVSZKY, 2009, *Hortfunde im Rhein. Die Plünderungsbeute von Neupotz und Hagenbach*, in: 2000 Jahre Varusschlacht – Konflikt, 212-219.

- B. PFERDEHIRT, 2004, *Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Mainz.
- H.-G. PFLAUM, 1960-1961, *Les Carrières procuratoriennes equestres sous le Haut-Empire romain*, Paris.
- H.G. PFLAUM, 1971, *Une lettre de promotion de l'empereur Marc Aurèle pour un procureur ducénaire de Gaule Narbonnaise*, in: BJ, 171, 349-366.
- A. PIGANIOL, 1974(6), *La conquête romaine*, Paris.
- H. PIRENNE, 1948-1952, *Histoire de la Belgique des origines à nos jours*, La Renaissance du livre, 5 dln., Brussel (*Histoire de Belgique*, 7 dln., 1900-1932).
- H. PIRENNE, 1937, *Mahomet et Charlemagne*, Brussel.
- R. PIRLING, 1966-1979, *Das römisch-frankische Gräberfeld von Krefeld-Gellep*, 3 dln., Berlin.
- R. PIRLING, 1975, *Die Gräberfelder von Krefeld-Gellep. Romanen und Franken am Niederrhein*, Mainz am Rhein.
- R. PIRLING, 1991, *Neue Grabfunde spätrömischer Zeit aus Krefeld-Gellep*, in : Archäologie im Rheinland 1990, Landschaftsverband Rheinland, 76-77.
- P. PION, 2010, *Oppida et urbanisation en Gaule du Nord avant la Conquête : des faits aux modèles et des modèles à l'histoire*, in : P. OUZOULIAS & L. TRANOY, 2010, 35-46.
- I PISO, 1999, *Les chevaliers romains dans l'armée impériale et les implications de l'Imperium*, in: *L'ordre équestre. Histoire d'une aristocratie (Ile siècle av. J.-C. - IIIe siècle ap. J.-C.)*, Actes du colloque international de Bruxelles-Leuven, 5-7 octobre 1995, Rome, 321-350.
- D. PLANCK (Hrsg.), 2005, *Die Römer in Baden-Württemberg*, Stuttgart.
- J. PLUMIER, 1986, *Tumuli belgo-romains de la Hesbaye occidentale: Seron, Hanret, Bois de buis, Penteville*, Namen.
- W. POHL, 2018, *The military transformation of the Roman world*, in : *In tempore Sueborum. El tiempo de los Suevos en la Gallaecia (411-585): el primer reino medieval de occidente*. Exhibition catalogue, Ourense, 31-34.
- V. PÖSCHL, 1995, *Bemerkungen zur Ambiorixepisode bei Caesar*, in: *Lebendige Vergangenheit. Abhandlungen und Aufsätze zur Römischen Literatur. Kleine Schriften III*, Heidelberg, 317-321.
- W. PÖTSCHER, 1978, *"Numen" und "numen Augusti"*, in: ANRW, II, 16, 1, 355-392.
- L. POWELL, 2018, *Augustus at War: The Struggle for the Pax Augusta*, South Yorkshire.
- D. PRAET, 1995, *De God der goden. De christianisering van het Romeinse Rijk*, Kapellen – Kampen.
- G. PRECHT, 1979², *Das Grabmal des L. Poblicius. Rekonstruktion und Aufbau*, Römisch-Germanisches Museum der Stadt Köln.
- G. PRECHT & N. ZIELING (Hrsg.), 2001, *Genese, Struktur und Entwicklung römischer Städte im 1. Jahrhundert n. Chr. in Nieder- und Obegermanien*. Kolloquium vom 17. bis 19. Februar 1998 im Regionalmuseum Xanten, Xantener Berichte, 9., Mainz.
- D. PROTASE, 1973, *Troupes auxiliaires originaires des provinces germaniques dans l'armée de Dacie*, in: *Akten VI Kongresses Griechische und Lateinische Epigraphik 1972*, 535-537.
- D. PROTASE, 1985, *Neue Daten über die Ala I Tungrorum Frontoniana im Dakien*, in: *Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik Festschrift für A. Betz zur vollendung seines 80 Lebensjahres*, Wien, 495-504.

- A. PROVOOST, 1985, *Augustus had een droom. Betekenis van de Ara Pacis*, in: Kleio, 15, 37-61.
- A. PROVOOST, 2009, *De eerste christenen. Hun denken en doen*, Leuven.
- A. PROVOOST, J. VAES, J. PELSMAEKERS (red.), 1983, *de materiële cultuur van de eerste christenen*, Leuven.

Q

- A. QUAK, 2024, *De ontwikkeling van persoonsnamen in de Germaanse talen*, in: Neerlandistiek. Online tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde, 22 mei 2024, (<https://neerlandistiek.nl/2024/05/de-ontwikkeling-van-persoonsnamen-in-de-germaanse-talen/#comments>).

R

- L. RADITSA, 1973, *Julius Caesar and his Writings*, in: ANRW, I, 3, 417-456.
- A. RADNÓTI, 1974, *Legionen und Auxilien am Oberrhein im 1. Jh.n. Chr.*, in: Roman Frontier Studies 1969, 138-155.
- A.V. RADULESCU, 1972, *Das Siegesdenkmal von Adamklissi*, Konstanz.
- G. RAEPSAET, 1977, *Quelques aspects de la division du sol en Pays Tongres*, in : D. HAUPT & H. G. HORN, *Studien zu den Militärgrenzen Roms II*, Beiheft der BJ, 38, 147-157.
- G. RAEPSAET, 2013, *L'éthnogenèse de la civitas Tungrorum et la formation de la Province de Germanie*, in: Antiquité Classique, 82, 111-148.
- G. RAEPSAET, D. DEMAÏFFE & M.-Th. RAEPSAET-CHERLIER, 2015, *La production, la diffusion et la consommation du plomb "germanique" en Gaule du Nord. Apports des isotopes du plomb*, in : Vie Archéologique (Bulletin de la Fédération des Archéologues de Wallonie et de Bruxelles), 74, 65-89.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, 1994, *La cité des Tongres sous le Haut-Empire. Problèmes de géographie historique*, in: BJ, 194, 43-59.
- M.-Th. RAEPSAET-CHERLIER, 1995, *Municipium Tungrorum*, in: Latomus, 54, 361-369.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, 1996, *Cité et municipes chez les Tongres, les Bataves et les Canninéfates*, in: Ktéma : civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques, N°21. Hommage à Edmond Frézouls, 251-269.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, 2009, *Les institutions municipales dans les Germanies sous le Haut Empire : bilan et questions*, in : M. DONDIN-PAYRE & M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER (dir.), 2009 : *Cités, municipes, colonies. Les processus de municipalisation en Gaule et en Germanie sous le Haut Empire romain*, Paris, 271-352.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, 2011, *Plumbum Germanicum. Nouvelles données*, in: L'Antiquité Classique, 80, 185-197.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, 2013, *Le Condroz à l'époque romaine*, in: Meuse et Ardenne, 45, 91-97.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, 2018, *Epigrafisch onderzoek*, in: GEERTS R. & VELDMAN A. (red.), *Vergraven graven nabij de pannoven. Een archeologische opgraving aan de Pannovenweg te Tongeren*, VEC Rapport 42, SintMichiels, 69-79.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER, 2022, *Atuatuca Tungrorum (Tongres). Vingt-cinq années de recherches archéologiques, historiques et épigraphiques*, in: Christine HOËT-VAN CAUWENBERGHE, *Au service de l'épigraphie romaine : SFER, 1995-2020 Vingt-cinq*

années d'engagement de la Société Française d'Épigraphie sur Rome et le monde romain, Bordeaux, 257-268.

- M.-TH. RAEPSAET-CHARLIER, 2024, *The Onomastics of the Batavian civitas in the Context of the Latinization of Gallia Belgica and Germania Inferior*, in: A. MULLEN & Anna WILLI, (eds), *Latinization, Local Languages, and Literacies in the Roman West*, Oxford; online edn, Oxford Academic, 20 Nov. 2024, <https://doi.org/10.1093/9780191994760.003.0006>, accessed 26 May 2025.
- M.-TH. RAEPSAET-CHARLIER & G. RAEPSAET, 1975, *Gallia Belgica et Germania Inferior. Vingt-cinq années de recherches historiques et archéologiques*, in: ANRW II.4, 3-299.
- M.-TH. RAEPSAET-CHARLIER & G. RAEPSAET, 2013, *Der in Tongeren aufgefundene Bleibaren mit dem Namen des Kaisers Tiberius*, in: G. CREEMERS, 2013, 38-49.
- M.-Th. RAEPSAET-CHARLIER & A. VANDERHOEVEN, 2003, *Tongres au Bas-Empire romain*, in: *Capitales éphémères. Des Capitales de cités perdent leur statut dans l'Antiquité tardive*, Actes du colloque Tours 6-8 mars 2003. (Supplément à la Revue archéologique du centre de la France, 25), Tours, 51-73.
- E.S. RAMAGE, 1987, *The Nature and the Purpose of Augustus « Res Gestae »*, *Historia Einzelschriften*, 54, Stuttgart.
- M. RAMBAUD, 1985, *Un bilan des études césariennes*, in R. CHEVALLIER (ed.), 1985, *Présence de César. Actes du colloque de 9-11 décembre 1983*, Parijs, 7-24.
- P. RANCE, 2012, *The Third Equites Stablesiani at Cyrrhus*, in: *Chiron*, 42, 347-360.
- M. RATHMANN, 2003, *Untersuchungen zu den Reichsstraßen in den westlichen Provinzen des Imperium Romanum* (Beih.BJ, 55), Mainz.
- M. REDDE, 1987, *Les ouvrages militaires romains en Gaule sous le Haut-Empire. Vers un bilan des recherches récentes*, in: *JahrbRGZM*, 34, 2, 343 e.v.
- M. REDDE, 1991, *Die militärischen Besetzung Galliens unter Augustus. Überlegungen zu den römischen Befestigungen des französischen Territoriums*, in: *Bodenaltertümer Westfalens*, 26, 41 e.v.
- M. REDDÉ (ed.), 1996, *L'armée romaine en Gaule*, Paris.
- M. REDDÉ, 2003, *Alésia. L'archéologie face à l'imaginaire*, Parijs.
- M. REDDÉ (dir.), 2018, *Gallia rustica. Les campagnes du nord-est de la Gaule, de la fin de l'âge du Fer à l'Antiquité tardive*, 2 vols., Bordeaux.
- M. REDDE & W. VAN ANDRINGA (ed.), 2015, *La naissance des capitales de cités en Gaule Chevelue*, in : *Gallia*, 72.1 (<https://journals.openedition.org/gallia/1329>)
- M. REDDÉ, R. BRULET, R. FELLMANN, J.-K. HAALEBOS, S. VON SCHNURBEIN & P. AUPERT (dir.), 2006, *L'architecture de la Gaule romaine — Les fortifications militaires* (Éditions de la Maison des sciences de l'homme), Paris (DOI : 10.4000/books.editionsmsmsh.22093)
- C. REICHMANN, 1986, *Die spätantiken Befestigungen von Krefeld-Gellep*, in : *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 17, 507-521.
- F. REMERY, 2014, *De Romeinse brug bij Cuijk*, in: *Bruggen*, 22, 2, 14-19.
- P.C. RÉTHORÉ & E. FERBER, 2013, *Les camps romains du plateau de Lautagne à Valence: état de la question*, in: *Revue archéologique de Narbonnaise*, 46, 201-220.
- F. REUTTI (Hrsg.), 1990, *Die römische Villa*, Wege der Forschung, 182, Darmstadt.
- P. REYGEL, 2015, *De betere burger. Luxe op het Tongerse Vrijthof*, in: *ExSitu. Tijdschrift voor Vlaamse archeologie*, 1 (geconsulteerd via <https://exsitu.be/project/de-betere-burger-luxe-op-het-tongerse-vrijthof>).

- P. REYGEL & E. WESEMAEL, 2011, *De archeologische opgraving aan het PIBO te Tongeren*, ARON Rapport 121.
- RIC: *Roman Imperial Coinage*, 13 vols., Londen, 1923-1994.
- T. RICE HOLMES, 1911, *Caesar's Conquest of Gaul*, Oxford.
- I.A. RICHMOND, 1955, *Roman Britain* (The Pelican History of England, 1), Harmondsworth.
- A. RIESE, 1892, *Das Rheinische Germanien in den antiken Literatur*, Leipzig.
- A. RIESE, 1914, *Das Rheinische Germanien in den antiken Inschriften*, Leipzig / Berlin
- K. J. RIGSBY, 1999: *Two danubian Epitaphs*, in: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 126, 175–176.
- E. RITTERLING, 1906, *Zur Geschichte des römischen Heeres in Gallien unter Augustus*, in: *BJ*, 114/115, 159-188.
- E. RITTERLING, 1925, *Legio*, in: *RE*, XII, 1211-1829.
- E. RITTERLING (E. STEIN - E. GROAG), 1933, *Fasti des römischen Deutschland unter dem Prinzipat* (Beiträge zur Verwaltungs- und Heeresgeschichte von Gallien und Germanien II), Wien.
- M. ROGGE, 1971, *Een bijdrage tot de studie van het Gallo-Romeins wegennet in de streek tussen Schelde en Dender*, in: *Helinium*, 11, 124-149.
- M. ROGGE, 1980, *Een legerbasis uit de vroeg-Romeinse tijd te Velzeke*, in: *Hermeneus*, 52, 71-75.
- M. ROGGE, 2001, *Het wegennet van de Romeinen*, in: *Hermeneus*, 73, 102-109.
- M. ROGGE & G. DE MULDER, 1995, *Een status quaestionis van het onderzoek in Zuid-oost-Vlaanderen*, in : *Romeinendag*, 1995, 8-11.
- J. & A. ROMEIN, 1977(7), *De lage landen bij de zee. Een geschiedenis van het Nederlandse volk*, Amsterdam.
- H. ROOSENS, 1968, *Laeti, Foederati und andere spätrömische Bevölkerungsniederschläge im belgischen Raum*, in: *AB*, 104.
- H. ROOSENS, 1975 & 1976, *Oude versterking te Kanne-Caster*, in: *Archaeologia Belgica*, 177, 32-36 en *Archaeologia Belgica*, 186, 54-58.
- H. ROOSENS, 1976, *Bestattungsritual und Grabinhalt einiger Tumuli im Limburger Haspengouw*, in: *Helinium*, 16, 139-149.
- Ursula ROTHE, 2011, *Der Grabstein der Severina Nutrix aus Köln: eine neue Deutung*, in: *Germania*, 89, 1-2, 191-214.
- M.M. ROXAN, 1978-1985, *Roman Military Diplomas 1954-1977; Roman Military Diplomas 1978-1984* (Occasional Publication, 2 & 9), London.
- N. ROYMANS, 1993, *Romanisation and the Transformation of a Martial Elite-Ideology in a Frontier Province*, in: *Frontières d'Empire. Nature et signification des frontières romaines. Actes de la Table Ronde Internationale de Nemours 1992*, *Mémoires du Musée de Préhistoire d'Ile-de-France*, 33-50.
- N. ROYMANS (ed.), 1996, *From the Sword to the Plough. Three Studies on the Earliest Romanisation of Northern Gaul*, Amsterdam Archaeological Studies, 1, Amsterdam.
- N. ROYMANS, 1996, *The Sword or the Plough. Regional dynamics in the romanisation of Belgic Gaul and the Rhineland area*, in : N. ROYMANS (ed.), 1996, 9-126.
- N. ROYMANS, 2004, *Ethnic Identity And Imperial Power: The Batavians In The Early Roman Empire*, Amsterdam Archaeological Studies, 10, Amsterdam.
- N. ROYMANS, 2018a, *A Roman Massacre in the Far North. Caesar's Annihilation of the Tencteri and the Usipetes in the Dutch River Area*, in : M. FERNANDEZ-GÖTZ & N.

- ROYMANS, 2018, *Conflict Archaeology. Materialities of Collective Violence in Late Prehistoric and Early Historic Europe. Themes in Contemporary Archaeology*, vol. 5, New York, 167-181.
- N. ROYMANS, 2018, *Caesar en zijn massamoord in het Nederlandse rivierengebied*, in: L. Heerma van Voss, M. 't Hart, K. Davids, K. Fatah-Black, L. Lucassen & J. (eds.), *Wereldgeschiedenis van Nederland* (Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis), Amsterdam, 51-57.
 - N. ROYMANS, 2019, *Conquest, mass violence and ethnic stereotyping: investigating Caesar's actions in the Germanic frontier zone*, in: JRS, 32, 439-458.
 - N. ROYMANS, 2019, *Een landschap van terreur? Over de impact van Caesars verovering op de toenmalige bewoners van Noord-Brabant*, in : Brabants Erfgoed (<https://www.brabantserfgoed.nl/page/8293/een-landschap-van-terreur>), geconsulteerd dd. 2023-11-05.
 - N. ROYMANS, G. CREEMERS & S. SCHEERS (eds.), 2012, *Late Iron Age Gold Hoards from the Low Countries and the Caesarian Conquest of Northern Gaul*, Amsterdam Archaeological Studies, 18, Amsterdam & Tongeren.
 - N. ROYMANS & T. DERKS, 1990, *Ein keltisch-römischer Kultbezirk bei Empel (Niederlande)*, in : Archäologisches Korrespondenzblatt 20, 443-451.
 - N. ROYMANS & T. DERKS, 1993, *Der Tempel von Empel. Ein Hercules-Heiligtum im Batavergebiet*, in: Archäologisches Korrespondenzblatt, 23, 479-492.
 - N. ROYMANS & T. DERKS, 1994, *De tempel van Empel. Een Hercules-heiligdom in het woongebied van de Bataven*. Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening, 's-Hertogenbosch.
 - N. ROYMANS & T. DERKS (Eds.), 2011, *Villa landscapes in the Roman North. Economy, culture and lifestyles* (Amsterdam Archaeological Studies; No. 17), Amsterdam University Press.
 - N. ROYMANS, T. DERKS & S. HEEREN (red.), 2007, *Een Bataafse gemeenschap in de wereld van de Romeinen. Opgravingen te Tiel-Passewaaij*, Utrecht.
 - N. ROYMANS, T. DERKS & S. HEEREN, 2020, *Roman Imperialism and the Transformation of Rural Society in a Frontier Province: Diversifying the Narrative*, in: Britannia, 51, 1-30.
 - N. ROYMANS & W. DIJKMAN, 2010, *De Keltische goud- en zilverschat van Amby, gemeente Maastricht*, Utrecht.
 - N. ROYMANS & M. FERNANDEZ-GÖTZ, 2014, *Caesar in Gaul : New Perspectives on the Archaeology of Mass Violence*, in : Proceedings of the Twenty-Fourth Annual TRAC 2014, Oxbow, Oxford & Philadelphia, 70-80.
 - N. ROYMANS & M. FERNANDEZ-GÖTZ, 2015, *Fire and Sword. The Archaeology of Caesar's Gallic War*, in : Military History Monthly, May 2015, 52-56.
 - N. ROYMANS & S. HEEREN, 2021: *Romano-Frankish interaction in the Lower Rhine frontier zone from the late 3rd to the 5th century – Some key archaeological trends explored*, in : Germania, 99, 133-156.
 - N. ROYMANS, S. HEEREN & W. DE CLERCQ (eds), 2017, *Social Dynamics in the Northwest Frontiers of the Late Roman Empire: Beyond Decline and Transformation*, Amsterdam University Press, Amsterdam.
 - N. ROYMANS & M. MARTENS, 2024, *In search of Caesar's Aduatuca in the territory of the Eburones*, in : Archäologisches Korrespondenzblatt, 54-3, 335-348.

- N. ROYMANS & S. SCHEERS, 2012, *Eight gold hoards from the Low Countries. A synthesis*, in: N. ROYMANS, G. CREEMERS & S. SCHEERS (eds.), 2012, 1-46.
- N. ROYMANS & F. THEUWS (ed.), 1991, *Images of the Past. Studies on Ancient Societies in North-Western Europe*, Studies in Prae- en Protohistorie, 7, Amsterdam.
- C.-B. RÜGER, 1968, *Germania Inferior. Untersuchungen zur Territorial- und Verwaltungsgeschichte Niedergermaniens in der Prinzipatszeit*, Beih.BJ, Köln-Graz.
- C.B. RÜGER, 1979, *Ein Siegesdenkmal der legio VI Victrix*, in: Bonner Jahrbucher, 179, 187-200.
- C.B. RÜGER, 1981, *Vindex cum inermi provincia? Zu einer weiteren neronischen Marsinschrift vom Rhein*, in : Zeitschrift Für Papyrologie Und Epigraphik, 43, 329-336.
- V. RUPP & H. BIRLEY (Hrsg.), 2012, *Landleben im römischen Deutschland*. Theiss, Stuttgart.
- G. RUPPRECHT, 1975, *Untersuchungen zum Dekurionenstand in den nordwestlichen Provinzen des Römischen Reiches*. (Frankfurter Althistorische Studien, 8.), Kallmünz.

S

- J. SABBEN-CLARE, 1971, *Caesar and Roman Politics 60-50 B.C. Source Material in Translation*, Bristol.
- D.B. SADDINGTON, 1982, *The Development of the Roman Auxiliary Forces from Caesar to Vespasian (49 B.C. – A.D. 79)*, Zimbabwe.
- E. SANDER, 1959, *Zur Rangordnung des römischen Heeres*, in: *Historia*, 8, 239-247.
- G. SANDERS, 1966, *La résistance spirituelle de nos provinces à la romanisation*, in: *Helinium*, 6, 139-145.
- R. SAXER, 1967, *Untersuchungen zu den Vexillationen des römischen Kaiserheeres von Augustus bis Diokletian*, ES, 1.
- J. SCHALLES, A. RIEHE, G. PRECHT, 1989, *Die römischen Bäder, Führer und Schriften des Archäologischen Parks Xanten*, 11, Köln - Bonn.
- E. SCHALLMEYER, 1991, *Zur Herkunft und Funktion der Beneficiarii*, in: *Roman Frontier Studies 1989*, 400-406.
- E. SCHALLMAYER, K. EIBL, J. OTT, G. PREUSS, E. WITTROPF, 1990, *Der Römische Weihebezirk von Osterburken I, Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiaries-Inschriften des Römischen Reiches*, Stuttgart.
- A. SCHAUB & K. SCHERBERICH, 2015, *Eine Bauinschrift Trajans aus Aachen*, in : BJ, 215, 311-321.
- Simone SCHEERS, 1977, *Traité de numismatique celtique, II, La Gaule Belgique*, Centre de Recherches d'Histoire Ancienne-Série Numismatique 24, Paris.
- Simonne SCHEERS, 1984, *Le trésor de Fraire-2 (1981-1984)*, in : Jean Elsen, *Liste de vente 74*, Brussel, december 1984, 6-10.
- S. SCHEERS & G. CREEMERS, 2002, *Un trésor monétaire des Eburons à Heers (Limbourg, Belgique)*, in: *Lunula, Archaeologia protohistorica*, 10, 80-85.
- R. SCHINDLER, 1980, *Führer durch das Landesmuseum Trier*, Trier.
- H. SCHLANGE-SCHÖNINGEN, 2005, *Augustus* (Geschichte Kompakt – Antike), Darmstadt.
- W. SCHLÜTER, 1999, *The Battle of the Teutoburg Forest: Archaeological Research at Kalkriese near Osnabrück*, in: J.D. CREIGHTON & R.J.A. WILSON, 1999, 125-159.
- D. SCHMITZ, 2008, *Der Bataveraufstand im Kontext des römischen Bürgerkrieges 68-70 n. Chr.*, in : M. MÜLLER, H.-J. SCHALLES & N. ZIELING (Hrsg), 2008, 117-140.

- H. SCHONBERGER, 1969, *The Roman Frontier in Germany: an Archaeological Survey*, in: JRS, 59, 144-197.
- L. SCHWINDEN, 2019, *Die Weinschiffe der römischen Grabmäler von Neumagen*, Bd. 51 Funde und Ausgrabungen im Bezirk Trier : Aus der Arbeit des Rheinischen Landesmuseums Trier, Trier, 27-45.
- H. SCHUERMANS, 1890, *Epigraphie romaine de la Belgique*, in: BCRAA, 29, 227-306.
- H. SCHUERMANS, 1870-1878, *Soixante inscriptions romaines relatives aux anciens Tungres*, in: BSSLL, 11, 1870, 5-44; BSSLL, 12, 1872, 5-12; BSSLL, 14, 1878, 95-107.
- S. SEILER, 2012 *In herrlicher Lage: die Palastvilla von Longuich*, in: V. RUPP & H. BIRLEY (Hrsg.), 2012: *Landleben im römischen Deutschland*. Theiss, Stuttgart, 131 e.v.
- W. SELZER, K.- V. DECKER & A. DO PAÇO, 1988, *Römische Steindenkmäler. Mainz in römischer Zeit. Katalog zur Sammlung in der Steinhalle*, Mainz.
- H. SIGNON, 1970, *Die Römer in Köln*, Keulen.
- E. SIMON, 1967, *Ara Pacis Augustae* (Monumenta artis antiquae, 1), Tübingen.
- D.V. SIMON, 1979 (1975), *Ius Latii*, in: Der Kleine Pauly, 3, 15-16.
- H. SINGOR, 2014, *Constantijn en de christelijke revolutie in het Romeinse Rijk*, Amsterdam.
- J. SMEESTERS, 1977, *Les Tungri dans l'armée romaine. Etat actuel de nos connaissances*, in: Beih.BJ, 38, 175-186.
- SOLIN H. & SALOMIES O., 1988, *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum*, Hildesheim – Zürich – New York.
- P. SOUTHERN, 2001, *The Roman Empire from Severus to Constantine*, Routledge, London – New York.
- P. SOUTHERN & K.R. DIXON, 1996, *The Late Roman Army*, Routledge, London – New York.
- J. SPAUL, 1994, *Ala². The Auxiliary Cavalry Units of the Pre-Diocletianic Imperial Roman Army. A Revision and Updatin:g of the Article written by Conrad CICHORIUS and Originally Published in Part 1 of Band 1 of Realenencyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft, 1893*, Andover.
- J. SPAUL, 2000, *Cohors². The evidence for and a short history of the auxiliary infantry units of the Imperial Roman Army*, (BAR International Series, 841), Oxford.
- M.P. SPEIDEL, 1965, *Die Equites Singulares Augusti. Begleittrupe der römischen Kaiser des zweiten und dritten Jahrhunderts* (*Antiquitas*, Reihe 1, 11), Bonn.
- M.P. SPEIDEL, 1974, *Stablesiani. The raising of new cavalry units during the crisis of the Roman Empire*, in : Chiron, 4, 541–546.
- M.P. SPEIDEL, 1991, *Die Denkmäler der Kaiserreiter*, Bonn.
- M.P. SPEIDEL, 1992, *Roman Army Studies*, II, *Mavors*, VIII, Stuttgart.
- M.P. SPEIDEL, 1994: *Riding for Caesar. The Roman Emperors' Horse Guard*, Batsford, London.
- W. SPICKERMANN (Hrsg.), 2001, *Religion in den germanischen Provinzen Roms*, Tübingen.
- P. SPITAEELS, 1970, *La villa gallo-romaine d'Anthée, centre d'émaillerie légendaire*, in: Helinium, 10, 209-241.
- J.E. SPRUIT & R. FORREZ, 2021, *De Lex municipii Flavii Irnitani. Proeve van een vertaling in het Nederlands*, in: Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis, 2021, nr. 1, 5-88.

- *Spurensicherung. Archäologische Denkmalpflege in der Euregio Maas-Rhein (Kunst und Altertum am Rhein, 136)*, Mainz am Rhein, 1992.
- N. STANGE, 2021, *Politics of Plague: Ancient Epidemics and Their Impact on Society*, Claremont Colleges Library Undergraduate Research Award, 4 (https://scholarship.claremont.edu/cclura_2021/4)
- K.J. STEEHOUWER & A.H.C. WARRINGA, 1985, *Archeologie in de praktijk. Methoden en technieken voor de (amateur-)archeoloog*, Weesp.
- G. STEGEN, 1958, *Le discours d'Ambiorix*, in: *Bulletin de l'Association des Classiques de l'Université à Liège*, 6, 1-11.
- E. STEIN, 1932, *Die kaiserlichen Beamten und Truppenkörper im römischen Deutschland unter dem Prinzipat*, Wenen.
- B. H. STOLTE, 1986, *Die religiösen Verhältnisse in Niedergermanien*, in *ANRW*, 18,1, Religion (Heidentum: Religiösen Verhältnisse im Provinzen), ed. Wolfgang Haase Berlin: De Gruyter, 591-671.
- K. STROBEL, 1984, *Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans. Studien zur Geschichte des mittleren und unteren Donauraumes in der Hohen Kaiserzeit*, Bonn.
- K. STROBEL, 1987, *Anmerkungen zur Geschichte der Batavenkohorten in der hohen Kaiserzeit*, in: *ZPE*, 70, 271-292.
- P. STUART, 1986, *Provincie van een imperium. Romeinse oudheden uit Nederland in het Rijksmuseum van oudheden te Leiden*, Leiden.
- P. STUART & J.E. BOGAERS, 2001, *Nehalennia: römische Steindenkmäler aus der Oosterschelde bei Colijnsplaat*, Leiden.
- P. STUART & M. E. Th. de GROOTH, 1987, *Langs de Weg. De Romeinse weg van Boulogne-sur-Mer naar Keulen, verkeersader voor industrie en handel : Villa Rustica, het Romeinse boerenbedrijf in het Rijn/Maasgebied*, Bonnefantenmuseum Maastricht & Thermenmuseum Heerlen.
- L. SWINKELS, 2004, *De Bataven. Verhalen van een verdwenen volk*, Amsterdam.
- L. SWINKELS & A. KOSTER, 2005, *Nijmegen, oudste stad van Nederland*, Nijmegen.
- R. SYME, 1939, *The Roman Revolution*, Oxford.
- J. SZILÁGYI, 1969, *Belgae" im Vorort von "Pannonia Inferior"* in: *Hommages à Marcel Renard*, II, Coll. Latomus, 102, 708-714.

T

- H. TEITLER, 1998, *De opstand der 'Batavieren'*, (Verloren verleden, 1), Hilversum.
- *The Celts (I Celti)*, 1991 (tentoonstellingscatalogus, Palazzo Grassi, Venetië), Milaan.
- H. THOEN, (red.), 1987, *De Romeinen langs de Vlaamse kust*, Brussel.
- H. THOEN (red.), 1989, *Temse en de Schelde van ijstijd tot Romeinen*, Brussel.
- H. THOEN, 1991, *Römische Militäranlagen im westbelgischen Raum. Ein status quaestionis*, in T. BENDIX (Hrsg.), *Bodenaltertümer Westfalens*, 26, 49-59.
- H. THOEN, 2000, *Zoutwinning: de teloorgang van een antieke industrie langs de Vlaamse Kust*, in: *Kunsttijdschrift Vlaanderen*, 49, 139-142.
- H. THOEN & R. NOUWEN, 1997, *De productie van Gallo-Romeins aardewerk bij de Tungri, de Nervii en de Menapii*, in: *Uit Aarde en vuur, Keramiek in Vlaanderen*, Kunsttijdschrift Vlaanderen, 46, 143-146.
- C. THOMAS, 2004, *Claudius and the Roman Army Reforms*, in: *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 53, 4, 424-452.

- S. THOMAS (red.), 1983, *Vicus Tienen. Eerste resultaten van een systematisch onderzoek naar een Romeins verleden*, Tienen.
- B.E. THOMASSON, 1996, *Fasti Africani. Senatorische und ritterliche Amtsträger in den römischen Provinzen Nordafrikas von Augustus bis Diokletian*, Stockholm.
- E. THOUVENOT, 1960, *Les Eduens n'ont pas trahi. Essai sur les relations entre les Eduens et César au cours de la guerre des Gaules et particulièrement au cours de la crise de 52* (Collection Latomus, 50), Brussel - Berchem.
- G. TICHELMAN, 2016, *Romeinse tijd in Limburg. Een actuele kennisstand van de Romeinse tijd in Limburg aan de hand van archeologisch onderzoek tussen 2007 en 2013*, s.l.
- D. TIMPE, 1976, *Zur Geschichte und überlieferung der Okkupation Germaniens unter Augustus*, in: *Saeculum*, 18, 278-293.
- D. TIMPE, 1971, *Der römische Verzicht auf die Okkupation Germaniens*, in: *Chiron*, 1, 267-284.
- M. TODD, 1981, *Roman Britain 55 BC - AD 400. The Province beyond Ocean*, Glasgow.
- M. TODD, 1987(2), *The Northern Barbarians 100 BC-AD 300*, Oxford-New York.
- L. TOORIANS, 2005-2006, *Betuwe en Hessen, Bataven en Chatten*, in: *Naamkunde*, 36, 179-190.
- L. TOORIANS, 2015, *Keltisch en Germaans in de Nederlanden: taal in Nederland en in België gedurende de Late IJzertijd en de Romeinse periode*, Mémoires de la Societe Belge D'Etudes Celtiques, 13, Brussel.
- E. TOTH, 1974, *Zur Entwicklung der Bezeichnung consularis der Statthalter*, in *Alba Regia*, 13, 163-165.
- B. TRIER (ed.), 1991, *Die römische Okkupation nördlich der Alpen zur Zeit des Augustus. Kolloquium Bergkamen 1989* (Bodenaltertümer Westfalens, 25), Münster.
- E.J. TRIPS, 1966, *Het vraagstuk Atuatuca*, in: *Ambiorix 1866-1966. Bundel studies gewijd aan de problemen rond Ambiorix en zijn standbeeld te Tongeren*, Tongeren (= overdruk uit *Limburg*, 45, 1966), 37-67.
- P. TROUILLEZ, 2006, *Bevrijd en gebonden. De Kerk van Constantijn (4de-5de eeuw n.Chr.)*, Leuven.
- P. TUMMERS et al. (red.), 2015, *Limburg, een geschiedenis*, dl.1., *Van Prehistorie tot en met Vroege Middeleeuwen*, Maastricht.

U

- P.J.H UBACHS, 2000, *Handboek voor de geschiedenis van Limburg*, Maaslandse Monografieën, 63, Hilversum.
- F. ULRIX, 1958, *Het Romeins stadsplan van Tongeren*, in: *Het Oude Land van Loon*, 13, 263-272.
- F. ULRIX, 1962/63, *Comparaison des plans des villes romaines de Cologne, Trèves et Tongres*, in: *Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte*, 6, 58-70.
- F. ULRIX, 1963, *Nieuwe bijdragen tot de kennis van het Romeins stadsplan van Tongeren*, *Het oude Land van Loon*, 18, 193-203.
- F. ULRIX, 1992, *Sabinus, lieutenant de César, mort à Atuatuca*, in: *BIAL*, 104, 181-202.
- R. URBAN, 1985, *Der "Bataveraufstand" und die Erhebung deds Iulius Classicus*, (Trierer Historische Forschungen, 8), Trier.

- R. URBAN, 1999, *Gallia rebellis. Erhebungen in Gallien im Spiegel antiker Zeugnisse* (Historia Einzelschriften, 129), Stuttgart.

V

- B. VAN DAELE, 2003, *het Romeinse leger*, Leuven.
- A. VAN DE BUNT, 2020, *Wee de overwonnenen. Germanen, Kelten en Romeinen in de Lage Landen*, Utrecht.
- R.C. VAN CAENEGEM & H.P.H. JANSEN, 1978, *De Lage Landen van prehistorie tot 1500*, Amsterdam / Brussel.
- V. VANDEKERCHOVE, 1996, *Celtic Field research in the Belgian Campine*, in: M. LODEWIJCKX (red.), *Archeological and historical aspects of West-European society*. Album amicorum André Van Doorselaer, Leuven, 67-76.
- F.M.A. VAN DEN DRIES, 2007, *Breekbaar verleden. Romeins glas in de Lage Landen*, Utrecht.
- N. VANDEN DRIESSCHE, 2015, *Christelijke en heidense symboliek op Romeinse munten in de vierde eeuw: Julianus als laatste heidense keizer*, Dissertatie Vrije Universiteit Brussel.
- P. VAN DEN HOVE, A. VANDERHOEVEN & G. VYNCKIER, 2002, *Het archeologisch onderzoek in de O.L.V.-Basiliek van Tongeren. Fase 1 : 1999-2001*, in : M&L, 21/4, 12-32.
- P. VAN DER HEIJDEN, 2008, *Romeins Nijmegen. Luxe en ondergang van Rome aan de Waal*, BnM Uitgevers, s.l.
- P. VAN DER HEIJDEN (red.), 2016, *Romeinse wegen in Nederland*, Utrecht.
- P. VAN DER HEIJDEN, 2016, *Grens van het Romeinse Rijk. De limes in Gelderland*, Utrecht.
- P. VAN DER HEIJDEN m.m.v. E. VAN GINKEL, 2020, *Romeinen langs Rijn en Noordzee. De limes in Nederland*, Utrecht.
- P. VAN DER HEIJDEN; E. VAN GINKEL & E. GRAAFSTAL, 2023, *Grens van het Romeinse Rijk. De limes in Utrecht*, Utrecht.
- A. VANDERHOEVEN, 1996, *The earliest urbanisation in Northern Gaul. Some implications of recent research in Tongres*, in : N. ROYMANS (ed.), 1996, 189-260.
- A. VANDERHOEVEN, 2001, *Das vorflavische Tongeren: Die früheste Entwicklung der Stadt anhand von Funden und Befunden*, in : Xantener Berichte, 9. Genese, Struktur und Entwicklung römischer Städte, hrsg von G. PRECHT & N. ZIELING, Mainz.
- A. VANDERHOEVEN, 2004, *Een inheems-Romeins dorp in Veldwezelt: nieuwe inzichten in het Gallo-Romeinse cultuurlandschap*, in: Wiosello. Heemkundig tijdschrift voor de heerlijkheid Veldwezelt en Kesselt.
- A. VANDERHOEVEN, ism. D. PAUWELS, G. VYNCKIER & E. WESEMAEL, 2006, *Veldwezelt. Vues socio-économiques nouvelles sur les campagnes*, DossArch, 60-63.
- A. VANDERHOEVEN, 2012: *The late Roman and early medieval urban topography of Tongeren*, in: R. ANNAERT, K. DE GROOTE, Y. HOLLEVOET, F. THEUWS, D. TYS, & L. VERSLYPE (eds), *The Very Beginning of Europe? Cultural and Social Dimensions of Early-Medieval Migration and Colonisation (5th–8th century)*. Relicta Monografieën 7, Brussel, 135–146.
- A. VANDERHOEVEN, 2017, *The late Roman town of Tongeren in Germania Secunda*, in: N. ROYMANS, S. HEEREN, & W. DE CLERCK (eds), *Social Dynamics in the Northwest*

Frontiers of the Late Roman Empire: Beyond Decline and Transformation, Amsterdam University Press, Amsterdam, 127–147.

- A. VANDERHOEVEN & A. ERVYNCK (red.), 2016-2020, *Het archeologisch en bouwhistorisch onderzoek van de O.L.V.-basiliek van Tongeren (1997-2013)*, 5 dln, Relicta Monografieën, 11-15, Brussel.
- A. VANDERHOEVEN, M. MARTENS & A. LENTACKER, 2022 (=2008), *Onderzoeksbalans archeologie in Vlaanderen: Romeinse tijd*, (Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, 238), Brussel.
- A. VANDERHOEVEN, M. MARTENS & G. VYNCKIER, 2001, *Romanization and Settlement in the Central Part of the Civitas Tungrorum*, in, S. ALTEKAMP & A. SCHÄFER, *The Impact of Rome on Settlement in the Northwestern and Danube Provinces* (BAR IS, 921), Oxford.
- A. VANDERHOEVEN, R. VAN DE KONIJNENBURG & G. DE BOE, 1987, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Kielenstraat te Tongeren*, *Interimverslag 1986*, in: AB, III, 127-138.
- A. VANDERHOEVEN, S. VANDEWAL & S. RISTOW, 2024, *De Onze-Lieve-Vrouw-Geboortebasiliek van Tongeren: archeologisch verleden en hedendaagse uitdagingen*, in M&L, 43/4, 5-26.
- A. VANDERHOEVEN & G. VYNCKIER, 1998, *Het archeologisch onderzoek van Romeins Tongeren in 1997*, in : Romeinendag, 1998, 6-7.
- A. VANDERHOEVEN & G. VYNCKIER, 2006, *Tongres. Chef-lieu de municipe*, in : *Dossiers Archéologie*, 315, La Belgique romaine, 16-21.
- A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER, A. ERVYNCK & B. COOREMANS, 1992, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Kielenstraat te Tongeren (prov. Limburg). Interimverslag 1990-1993 - 1. De vóór-Flavische bewoning*, in: *Archeologie in Vlaanderen*, 2, 89-146.
- A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER & P. VYNCKIER, 1991, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Kielenstraat te Tongeren. Interimverslag 1987*, in: *Archeologie in Vlaanderen*, 1, 107-124.
- A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER, & P. VYNCKIER, 1992, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Hondstraat in Tongeren (prov. Limburg). Interimverslag 1989*, *Archeologie in Vlaanderen* II, 65-88.
- A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER & P. VYNCKIER (met bijdragen van A. ERVYNCK, M. VANDERHOEVEN, R. VANDIERENDONCK, J. VAN HEESCH & W. VAN NEER), 1993, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Veemarkt te Tongeren (prov. Limburg). Eindverslag 1988*, in: *Archeologie in Vlaanderen*, 2, 127-205.
- A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER & W. WOUTERS, 1997/1998, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Zijdelingsestraat te Tienen (prov. Vlaams-Brabant) Interimverslag 1995-1996*, in : *Archeologie in Vlaanderen* VI, 133-160.
- A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER, B. COOREMANS, A. ERVYNCK, A. LENTACKER, J. VAN HEESCH, 2007, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Driekruisenstaart te Tongeren (prov. Limburg), Eindverslag 2005*, in: *Relicta*, 3, 69-92.
- A. VANDERHOEVEN, G. VYNCKIER, B. COOREMANS, A. ERVYNCK, A. LENTACKER & W. VAN NEER, 2007, *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Schaetzengarde te Tongeren (prov. Limburg). Eindverslag 2004*, in: *Relicta*, 3, 159-182.
- L. VAN DER TUUK, 2022, *de Romeinse Limes. De Neder-Germaanse grens in Nederland*, Utrecht.

- VAN DER VEEN, 2017, *Opgravingen op het Estelterrein in Nijmegen-Oost, 1973-1976 en 1978. Sporen van begraving en bewoning uit de midden-ijzertijd en Romeinse tijd* (Auxiliaria 16), Nijmegen.
- H. VAN DER VELDE, 2011, *Wonen in een grensgebied. Een lange termijn geschiedenis van het Oost-Nederlandse dekzandlandschap (500 v. Chr.-1300 na Chr.)*, (Nederlandse Archeologische Rapporten 40), Amersfoort.
- H. VAN DER VELDE, 2011, *Romeinen en Germanen verleggen grenzen. Oost-Nederland in de laat-Romeinse tijd*, in : *Archeo*, 2011-3, 9-16.
- S. VANDEWAL, 2019, *De Sint-Maternuskapel. Ligging, evolutie en gebruik*, in : *Tongerse Annalen*, juni 2019, 4-33.
- S. VANDEWAL, 2024, *Tongeren During the Late Roman Period and Early Middle Ages, C. 300-750 CE: An Archaeological and Historical Synthesis on the Capital of the 'civitas Tungrorum'* (Ergänzungsbande zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde), De Gruyter-Brill.
- S. VANDEWAL, 2024, *Franken, Vandalen, Hunnen... Wat gebeurde er in Tongeren in 355, 388, 406, 451?*, in : *Limburg-Het Oude Land van Loon*, 103, 216-231.
- H. VAN DE WEERD, 1914, *De civitas Tungrorum*, *Verhandelingen van de Algemeene Katholieke Vlaamsche hoogeschooluitbreiding*, 176/177, Antwerpen.
- H. VAN DE WEERD, 1914, *Les Tungri dans l'armée romaine*, in: *Mélanges offerts à C. Moeller*, 50 e.v.
- H. VAN DE WEERD, 1915, *De Tungri in het buitenland*, in: *BSSLL*, 33, 153-178.
- H. VAN DE WEERD, 1944, *Inleiding tot de Gallo-Romeinse archeologie der Nederlanden*, Antwerpen.
- L. VAN DE WEERD, 1935, *Civitas Tungrorum en Germania Inferior*, in : *L'Antiquité Classique*, 4-1, 175-189.
- Saskia VAN DOCKUM & E. VAN GINKEL, 1993, *Romeins Nederland : archeologie & geschiedenis van een grensgebied*, Kosmos, Utrecht.
- A. VAN DOORSELAER, 1980, *De Romeinen in België en Nederland*, in : *Hermeneus*, 52, 10-22.
- A. VAN DOORSELAER, 1982, *De Romeinen in de Nederlanden*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, I, 21-98.
- H. VAN ENCKEVORT & E. N. A. HEIRBAUT, 2015, *Nijmegen, from Oppidum Batavorum to Ulpia Noviomagus, civitas of the Batavi: two successive civitas-capitals*, in : *La naissance des capitales de cités en Gaule Chevelue*, *Gallia*, 72.1, 285-298.
- H. VAN ENCKEVORT & J. HENDRIKS, 2015, *Het platteland van Romeins Limburg*, in: P. TUMMERS e.a. (red.), *Limburg. Een geschiedenis*, deel 1, tot 1500, Maastricht, 2015, 115-152.
- H. VAN ENCKEVORT & J. HENDRIKS, 2018, *Nieuw Licht op donkere eeuwen. Een overzicht van Malta-onderzoek naar Zuid-Nederland tussen 300 en 600*, in : *Archeologie in Nederland* 2 (4) 8-17.
- H. VAN ENCKEVORT & J. HENDRIKS & M. NICASIE, 2017, *Nieuw licht op donkere eeuwen. De overgang van de laat-Romeinse tijd naar de vroege middeleeuwen in Zuid-Nederland*, (Nederlandse Archeologische Rapporten, 58), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.
- W.A. VAN ES, 1967, *Wijster, a native village beyond the Imperial Frontier, 150-425 AD.*, Groningen.
- W.A. VAN ES, 1981, *De Romeinen in Nederland*, Haarlem.

- W.A. VAN ES, H. SARFATIJ & P.J. WOLTERING, 1988, *Archeologie in Nederland. De rijkdom van het bodemarchief*, Amsterdam / Amersfoort.
- E. VAN GINKEL, 2015 : *Caesar was here... or was he? Mediahype rond een massamoord*, in : De Erfgoedstem (<https://erfgoedstem.nl/caesar-was-in-kessel/> geconsulteerd dd. 2019-08-08).
- E. VAN GINKEL & W. VOS, 2018, *Grens van het Romeinse Rijk. De limes in Zuid-Holland*, Utrecht.
- J. VAN HEESCH, 1991, *De Gallische schat van Thuin* (Koning Boudewijnstichting - Fonds voor het Roerend Cultureel Erfgoed), Brussel.
- J. VAN HEESCH, 1998, *De muntcirculatie tijdens de Romeinse tijd in het noordwesten van Gallia Belgica. De civitates van de Nerviërs en de Menapiërs (ca. 50 v.C.-450 n.C.)*, (Monografie van Nationale Archeologie KMKG), Brussel.
- J. VAN HEESCH, 2008, *Coin circulation and coin use in Northern Gaul between the Mosel and the North Sea from Caesar to Augustus*, in: M.P. GARCÍA-BELLIDO, A. MOSTALAC and A. JIMÉNEZ (eds.), *Del imperium de Pompeyo a la auctoritas de Augusto. Homenaje a Michael Grant*, Madrid, 29-39 (= J. VAN HEESCH, 2016, 97-114).
- J. VAN HEESCH, 2016, *Studies in Roman Coinage* (Florilegium Magistrorum historiae archaeologiaeque Antiquitatis et Medii Aevi, XX), Bucuresti – Braila.
- S. VANHOUTTE et al., 2009, De dubbele waterput uit het laat-Romeinse castellum van Oudenburg (prov. West-Vlaanderen): tafonomie, chronologie en interpretatie, in: *Relicta*, 5, 9-142.
- S. VANHOUTTE (ed.), 2023, *Change and continuity at the Roman coastal fort at Oudenburg from the late 2nd until the early 5th century AD* (3vol.), (Relicta Monografie, 19), Leiden.
- L. VAN IMPE, 1981, *Nederzetting uit de IJzertijd en de Romeinse periode te Donk*, in: *AB*, 238, 47-51.
- L. VAN IMPE, 1983, *Het oudheidkundig bodemonderzoek in Donk (gem. Herk-d-Stad), 1977-1982*, in: *AB*; 255, 65-94.
- L. VAN IMPE, 1997, *Godenmacht - krijgerskracht. Keltische gouddepots*, Tongeren.
- L. VAN IMPE, G. CREEMERS & R. VAN LAERE, 1997, *De Keltische goudschat van Beringen*, in: *Lunula* 5, 21-23.
- L. VAN IMPE, G. CREEMERS, R. VAN LAERE, S. SCHEERS, H. WOUTERS & B. ZIEGHAUS, 1997/1998, *De Keltische goudschat van Beringen (prov. Limburg)* in : *Archeologie in Vlaanderen*, 6, 9-132.
- L. VAN IMPE & P. VANGEEL, 1981, *Een La Tène zwaard uit Schulte*, in: *Archaeologica Belgica*, 238 (Conspectus 1980), 22-26.
- R. VAN LAERE, 2001, *De Keltische goudschat van Heers (Belgisch Limburg)*, in: 'De Beeldenaar'.
- K. VAN LOMMEL, 2020, *Bekentenissen van een 'oorlogsmisdadiger': Caesar in de klas*, in: *Kleio*, 49, 142-162.
- J. VAN LOON, 2021, *Antroponymie van Noordwest-Europa tot de twaalfde eeuw. Deel I: Vorm en betekenis van de namen*, (Werken van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie. Vlaamse afdeling 31), Peeters, Leuven-Paris-Bristol.
- H. VAN LOOY, 1966: *De historische figuur Ambiorix*, in: *Ambiorix 1866-1966. Bundel studies gewijd aan de problemen rond Ambiorix en zijn standbeeld te Tongeren*, Tongeren (= overdruk uit *Limburg*, 45, 1966), 4-36.

- J.P. VAN ROEYEN (red.), 1996, *Uit Vlaamse bodem. 10 archeologische verhalen*, Sint-Niklaas.
- R. VAN ROOSBROECK, H. VAN DE WEERD, R. DE MAEYER, 1936-1949, *Geschiedenis van Vlaanderen*, 6 dln, Brussel.
- V. VANSANT, 2011, *Achter muren, achter water. Conflict doorheen de tijd in Zuid-oost-Limburg*, ZOLAD+-publicaties, 3, Riemst.
- P.G. VAN SOESBERGEN, 1971, *The Phases of the Batavian Revolt*, in: *Helinium*, 11, 238-256.
- V. VAN THIENEN, 2017, *De drieknoppen fibula in de Romeinse kunst*, in: S. HEEREN & A. WILLEMSSEN, 2017, 37-39.
- V. VAN THIENEN, 2017, *The absence of late Roman archaeology : identification issues in the Flemish archaeological record*, in: *Signa*, 6, 119-126.
- V. VAN THIENEN, 2020, *Is Archaeological Practice Obscuring our Understanding of the Late Roman Fifth Century?* , in: *Theoretical Roman Archaeology Journal*, 3(1): 4, 1–20.
- V. VAN THIENEN, 2023, *“Late Roman (Germanic-Style) Handmade Pottery.”*, in: Sofie VANHOUTTE (eds.), 2023: *Change and Continuity at the Roman Coastal Fort at Oudenburg from the Late 2nd until the Early 5th Century AD*, Vol. 2 : *The Material Culture of the South-West Corner Site*, vol. 19, Sidestone Press, 206–18.
- V. VAN THIENEN, A. DE LOGI, J. VAN NUFFEL & W. DE CLERQ, 2020, *Een Germaanse gemeenschap op het spoor: een petrografische studie van Germaans aardewerk uit Bachte-Maria-Leerne (prov. Oost-Vlaanderen)*, in : *Signa* 9, 135-146.
- V. VAN THIENEN, E. DESCHEPPER, T. CLERBAUT & B. MESTDAGH, 2024, *Een evaluatie van laat-Romeinse en Germaanse vondsten in de regio tussen Schelde, Rupel en Nete*, in : *Signa*, 13, 135-142.
- C. VAN TILBURG, 2005, *Romeins verkeer. Weggebruik en verkeersdrukte in het Romeinse Rijk*, Amsterdam.
- C. VAN TILBURG, 2007, *Traffic and Congestion in the Roman Empire*, Abingdon – New-York.
- VANVINCKENROYE W., 1963, *Gallo-Romeinse grafvondsten uit Tongeren* (Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren, 6), Tongeren.
- W. VANVINCKENROYE, 1965, *Opgravingen te Tongeren in 1963-1964*, in: *Limburg*, 44, 1-2.
- W. VANVINCKENROYE, 1984, *De Romeinse zuid-westbegraafplaats van Tongeren: opgravingen 1972-1981*, Tongeren.
- W. VANVINCKENROYE, 1985, *Tongeren Romeinse stad*, Tielt.
- W. VANVINCKENROYE, 1988, *Onderzoek van de Gallo-Romeinse tumulus van Gutschoven*, Tongeren.
- W. VANVINCKENROYE, 1988, *De Romeinse villa op de Sassenbroekberg te Broekom*, Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren, 38, Hasselt.
- W. VANVINCKENROYE, 1989, *Een onderzoek naar de Romeinse plattelandsbewoning in Zuid-Limburg* , in: *Limburg*, 68, 75-82.
- W. VANVINCKENROYE, 1990, *De Romeinse villa's van Piringen ("Mulkenveld") en Vechmaal ("Walenveld")*, Tongeren.
- W. VANVINCKENROYE, 1992, *Het Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren*, Publicaties Provinciaal Gallo-Romeins Museum, 44, Tongeren.
- W. VANVINCKENROYE, 1994, *Een Romeins votiefaltaar te Tongeren*, in: *Limburg*, 73, 225-237.

- W. VANVINCKENROYE, 1996, *Some Reflections on Tongeren (Prov. Limburg) in the Augustan Era*, in : M. LODEWIJCKX (ed.), *Archaeological and Historical Aspects of West-European Societies* (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae, 8), Leuven, 109-121.
- W. VANVINCKENROYE, 1997, *Over Atuatuca, Caesar en Ambiorix*, in: Tongerse Annalen, 11-11, 62-65.
- W. VANVINCKENROYE, 2001, *Über Atuatuca, Cäsar und Ambiorix*, in : M. LODEWIJCKX (ed.), *Belgian Archaeology in a European Setting II* (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae, 13), Leuven, 63-67.
- H. VERBEECK, F. LAUWERS & G. DE BOE, 1986, *De Gallo-Romeinse nederzetting te Kontich*, in: AB, n.s., II, 1, 59-64.
- K. VERBOVEN, 2007, *Good for Business. The Roman Army and the Emergence of a "Business Class" in the Northwestern Provinces of the Roman Empire (1st century BCE - 3rd century CE)*, in: *The Impact of the Roman Army (200 BC - AD 476). Economic, Social, Political, Religious and Cultural Aspects*, Brill, 295-314.
- K. VERBOVEN, 2007, *The Associative Order: Status and Ethos among Roman Businessmen in Late Republic and Early Empire*, in: *Athenaeum*, 95, 861-893.
- K. VERBOVEN, 2009, *Magistrates, Patrons and Benefactors of Collegia: Status Building and Romanisation in the Spanish, Gallic and German Provinces*, in: I.B. Antela-Bernárdez; T. Naco del Hoyo (eds.), *Transforming Historical Landscapes in Ancient Empires* (Proceedings of the First Workshop Area of Research in Studies from Antiquity, Barcelona, 2007), BAR IS, 1986, 159-167.
- K. VERBOVEN, 2018, *Handelaarsgemeenschappen in de Romeinse wereld. Netwerken, cultusgenootschappen of gilden?*, in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 131, 207-231.
[untitled \(aup-online.com\)](http://aup-online.com)
- A. VERBRUGGE, 2010, *Archeologisch onderzoek te Wervik – De Pionier (prov. West-Vlaanderen)*, Intern rapport VIOE.
- J.G.M. VERHAGEN & S. HEEREN, 2016, *Castra Herculis: de naam van de Romeinse militaire versterking in Nijmegen herontdekt*, in: *Westerheem*, 65, 239-249.
- M.P.F. VERHOEVEN, 2008, *Studieopdracht naar een archeologische evaluatie van het plateau van Caestert (Riemst, Provincie Limburg)*, RAAP-rapport 1769, Weert.
- M.P.F. VERHOEVEN, 2011, *Een aanvullende archeologische evaluatie en waardering van het plateau van Caestert (Riemst, provincie Limburg)*, RAAP-RAPPORT 2162, Weesp.
- M.P.F. VERHOEVEN, 2011, *De hoogteversterking van Caestert*, in: V. VANSANT, 2011, 7-13.
- F. VERMEULEN, 1992, *Tussen Leie en Schelde. Archeologische Inventaris en studie van de Romeinse bewoning in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek* (Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks, 1), Gent.
- F. VERMEULEN, B. HAGEMAN, T. WIEDEMAN, 1997, *Landindeling en wegennet in de Civitas Menapiorum: een onderzoeksproject*, in: *Romeinendag 27 maart 1997*, Leuven, 5-75.
- F. VERMEULEN, B. HAGEMAN, T. WIEDEMAN, 1998, *Antieke lijnen in het landschap*, in: *VOBOV-info*, 48, 20-356.
- F. VERMEULEN, M. ROGGE & L. VAN DURME (red.), 1993, *Terug naar de bron. Kruishoutem archeologisch doorgelicht*, Archeologische inventaris Vlaanderen, buitengewone reeks, 2, Gent.

- F. VERMEULEN, K. SAS & W. DHAEEZE (eds.), 2004, *Archaeology in Confrontation. Aspects of Roman Military Presence in the Northwest. Studies in Honour of Prof. Em. Hugo Thoen*, Archaeological Reports Ghent University, 2, Gent.
- H. VERSTRAETE, 2000, *Twee Romeinse villa's opgeborgen onder Lakense grond*, in: *Laca-Tijdingen*, 12-1, 12-20.
- M. VERWEIJ, 2015-2016, *Vier Bataven bij Termini. Een epigrafische oefening bij de Thermen van Diocletianus*, in : *Kleio. Tijdschrift voor oude talen en antieke cultuur*, 45, 64-84.
- M. VERWEIJ, 2018, *Een Romeins opschrift in Aardenburg*, in : *Tijdschrift. Bulletin van de Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen*, 13, 25-32.
- P. VEYNE & P. BROWN, 1987, *Geschiedenis van het persoonlijk leven. Romeins Rijk en late oudheid*, Amsterdam.
- F. VITTINGHOFF, 1954, *Zur Rede des Kaisers Claudius über die Aufnahme von « Galliern » in den römischen Senat*, in : *Hermes*, 82, 348-371.
- B.H.M. VLEKKE, 1935, *Sint Servatius. De eerste Nederlandse bisschop in historie en legende*, Nijmegen.
- J. VOGT, 1968, *Het verval van Rome, 200-500*, Amsterdam.
- W. VOS, 2010, *Bataafs Platteland: Romeinen in het Kromme-Rijng gebied*, in: *Het Kromme-Rijng gebied. Tijdschrift van de Historisch Kring 'Tussen Rijn en Lek'*, 44-1, 1-31.
- C.W. VOLLGRAFF, 1940, *Les travaux de Drusus dans la Germanie Inférieure*, in: *Revue des Études Anciennes. Tome 42, n°1-4. Mélanges d'études anciennes offerts à Georges Radet* 686-698.
- J. VON ELBE, 1985, *Unser römisches Erbe*, Deutschland. Das unbekannte Land, 1, Frankfurt am Main.
- A. VON DOMASZEWSKI, 1895, *Die Religion des römischen Heeres*, Trier.
- A. VON DOMASZEWSKI, 1899, *Beneficarii*, in *RE*, III, 1899, kol. 271-272.
- A. VON DOMASZEWSKI, 1902, *Die Benefikiarposten und die römischen Strassennetze*, in: *WDZ*, 21, 158-211.
- A. VON DOMASZEWSKI, 1967², *Die Rangordnung des römischen Heeres*, *Beih. BJ*, Köln-Graz.
- W. VON MASSOW, 1932, *Die Grabmäler von Neumagen. Römische Grabmäler des Mosellandes und der angrenzenden Gebiete*, Berlin.
- H. VON PETRIKOVITS, 1960, *Das Römische Rheinland. Archäologische Forschungen seit 1945*, (Beih.BJ 8), Köln-Opladen.
- H. VON PETRIKOVITS, 1968, *Bemerkungen zur Westgrenze der römische Provinz Niedergermanien*, in: *Studien zur europäischen Vor- und Frühgeschichte*, 1968, 115-119.
- S. VON SCHNURBEIN, 1984, *Untersuchungen zur Geschichte der römischen Militärlager an der Lippe*, in: *BRGK*, 62, 19 e.v.
- S. VON SCHNURBEIN, 1991, *Zur Datierung der augusteischen Militärlager*, in: *Bodenaltertümer Westfalens*, 26, 1-5.
- W. VOS, 2010, *Bataafs Platteland: Romeinen in het Kromme-Rijng gebied*, in: *Het Kromme-Rijng gebied. Tijdschrift van de Historisch Kring 'Tussen Rijn en Lek'*, 44-1, 1-31.
- W. VOS, E. BLOM & J. DE BRUIN, 2024, *Valkenburg ZH. An unexpected fortress near the mouth of the river Rhine (The Netherlands)*, in: *Strategy and Structures along the Roman Frontier, Limes*, XXV, 2, Nijmegen, 319-327.
- G VYNCKIER, A. VANDERHOEVEN, 1999. *Noodonderzoek op het zuidwestelijk grafveld van Romeins Tongeren*. Romeinendag 25 maart 1999, 23-26.

W

- P. WAGNER, 1990, *Drei Jahre Grabungsschwerpunkt Jülich*, in : Archäologie im Rheinland 1990, Landschaftsverband Rheinland, 88-92.
- G. WALSER, 1980, *Die Straßenbautätigkeit von Kaiser Claudius*, in : Historia 29, 438–462.
- G. WALSER, 1981, *Bemerkungen zu den gallisch-germanischen Meilensteinen*, in: Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, 43, 385-402.
- G. WALSER, 1983, *Die römischen Straßen und Meilensteine in Rätien*, Stuttgart.
- G. WALSER, 1988, *Römische Inschrift-Kunst*, Stuttgart.
- J.P. WALTZING, 1903, *Inscriptions latines de la Belgique romaine, VII-XII. Inscriptions trouvées à la citadelle de Namur (1896)*, in: Musée Belge, 7, 335-349 = AFAHB, 547-563.
- J.P. WALTZING, 1921, *Inscriptions latines de la Belgique romaine*, in: Musée Belge, 20, 50-54.
- L. WAMSER (Hrsg.), 2000, *Die Römer zwischen Alpen und Nordmeer*, Düsseldorf
- E. WARMENBOL, 2003, *La Belgique gauloise: mythes et archéologies*, Brussel.
- A. WANKENNE, 1972, *La Belgique à l'époque romaine sites urbains, villageois, religieux et militaires*, Brussel.
- A. WANKENNE, 1979, *La Belgique au temps de Rome. Des tribus celtiques au royaume franc*, Namen.
- R. WATSON, 1969, *The Roman Soldier*, Bath.
- G. WEBSTER, 1980, *The Roman Invasion of Britain*, London.
- G. WEBSTER, 1985³, *The Roman Imperial Army*, London.
- G. WEBSTER, 1985, *Standards and Standardbearers in the Alae*, in: BJ, 186, 105-115.
- H.-H. WEGNER, 1990, *Nickenich. Familiengrab*, in: Cüppers H., *Die Römer in Rheinland-Pfalz*, Stuttgart, 507-508.
- L. WEISGERBER, 1968, *Die namen der Ubier*, Keulen – Opladen.
- L. WEISGERBER, 1969, *Rhenania Germano-Celtica*, Bonn.
- S. WEISS-KÖNIG, 2014, *Neue Untersuchungen zur Feinkeramik von De Holdeurn*, in: B. LIESEN (red.), 2014, 137-174.
- Katheryne WELCH & A. POWELL (ed.), 1998, *Julius Caesar as Artful Reporter: The War Commentaries as Political Instruments*, Duckworth.
- C.M. WELLS, 1972, *The German Policy of Augustus. An Examination of the Archaeological Evidence*, Oxford.
- J. WERNER, 1958, *Kriegergräber aus den ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts zwischen Schelde und Weser*, in: BJ, 158, 372-413.
- J. WERNER, 1973 : *Bemerkungen zur mitteldeutschen Skelettgräbergruppe Hassleben-Leuna. Zur Herkunft der ingentia auxilia Germanorum des Gallischen Sonderreiches in den Jahren 259-274 n.Chr.*, in : H. Beumann (ed.), Festschrift für Walter Schlesinger 1, Böhlau, Mitteldeutsche Forschungen 74, Köln-Wien, 1-30.
- E. WESEMAEL, 2006, *Veldwezelt (Lanaken): vondsten uit het midden paleolithicum, de ijzertijd en de Romeinse periode*, in: Archeologische kroniek van Limburg 2001, Limburg – OLL, 85, 60-63.
- K.D. WHITE, 1967, *Agricultural Implements of the Roman World*, Cambridge.
- K.D. WHITE, 1970, *Roman Farming*, London & Southampton.
- L. WIERSCHOWSKI, 2001, *Fremde in Gallien - "Gallier" in der Fremde: Die epigraphisch bezeugte Mobilität in, von und nach Gallien vom 1. Bis 3. Jh. N. Chr.(Texte-Übersetzungen-Kommentare)*, Stuttgart.

- E.M. WIGHTMAN, 1970, *Roman Trier and the Treveri*, Londen.
- M.E. WIGHTMAN, 1974, *La Gaule chevelue entre César et Auguste*, in: Actes du 9e congrès d'études sur les frontières romaines 1972, 474 e.v.
- E.M. WIGHTMAN, 1977, *Military Arrangements, Native Settlements and Related Developments in Early Gaul*, in: *Helinium*, 17, 1977, pp. 105-126.
- E.M. WIGHTMAN, 1985, *Gallia Belgica*, Londen.
- E.M. WIGHTMAN, 1986, *Pagan Cults in the Province of Belgica*, in: *ANRW*, II, 18, 1, 542-589.
- J. WIJNENDAELE, 2013, *Romeinen en barbaren. De ondergang van het Romeinse Rijk in het Westen*, Leuven.
- J. WIJNENDAELE, 2018, 'Dagli altari alla polvere.' Alarik, Constantine III, and the downfall of Stilicho, in : *Journal of Ancient History*, 6(2), 260-277.
- J. WIJNENDAELE, 2019, *Review of Harper - The Fate of Rome. Climate, Disease, and the End of an Empire*, in : *The Classical Review*, 69(2), 560-562.
- J. WIJNENDAELE, 2023, *Bijsporen op skelet vormen eerste fysiek bewijs dat gladiatoren met dieren vochten. Nieuwe vondsten over de arena aan de rand van het rijk*, in : *Historiek Online geschiedenismagazine*, 4 mei 2025 (<https://historiek.net/gladiatoren-dieren-gevecht-bewijs/173527/>).
- J. WIJNENDAELE, 2024, *De mythe van de 'Germaanse dreiging' die de Romeinse dam deed breken*, in: *Historiek*, 2024-08-13 (<https://historiek.net/de-mythe-van-de-germaanse-dreiging-die-de-romeinse-dam-deed-breken/157565/>).
- J. WIJNENDAELE, 2024, *de wereld van Clovis. De val van Rome en de geboorte van het Westen*, Ertsberg, Antwerpen.
- E. WILL, 1966, *Remarques sur la fin de la domination romaine dans le nord de la Gaule*, in: *Revue du Nord*, 48, 517-534.
- W. WILL, 1987, *Römische 'Klientel-Randstaaten' am Rhein? Eine Bestandsaufnahme*, in: *BJ*, 187, 1-61.
- W. WILL, 1992, *Julius Caesar. Eine Bilanz*, Stuttgart, Berlin, Köln.
- Sonja WILLEMS, 2005, *Roman pottery in the Tongeren reference collection Mortaria and coarse wares*, VIOE-Rapporten 01, Brussel.
- W.J.H. WILLEMS, 1980, *Castra Herculis, een Romeins castellum bij Arnhem*, in: *Spiegel Historiael*, 15, 665-671.
- J. WILMOTS, 1961, *Zou Atuatuca Eburonum niet te situeren zijn in Berg bij Tongeren?* in: *Limburg*, 40, 204-210.
- A. WINTERLING, 2005, *Caligula. Een biografie*, Brussel.
- C. WITSCHER, 2018, *Zur Germanienpolitik Trajans und Hadrians*, in: A. CABALLOS RUFINO, (ed.), *De Trajano a Adriano: Roma matura, Roma mutans*. Sevilla, 401-40.
- C. WOLFF & P. FAURE (ed.), 2016, *Les auxiliaires de l'armée romaine. Des alliés aux fédérés*. Actes du sixième Congrès de Lyon (23 – 25 octobre 2014), Parijs.
- G. WOLFF, 1984, *Das römisch-germanische Köln. Führer zu Museum und Stadt*, Köln.
- H. WOLFF, 1976, *Die cohors II Tungrorum milliaria equitata c(oram?) l(audata?) und die Rechtsform des ius Latii*, in: *Chiron*, 6, 267-288.
- H. WOLFF, 1976, *Kriterien für latinische und römische Städte in Gallien und Germanien und die "Verfassung" der gallischen Stammesgemeinden*, in: *BJ*, 176, 45-122.
- G. WOOLF, 1998, *Becoming Roman. The Origins of Provincial Civilization in Gaul*, Cambridge.

- WOUTERS W. 1992, *Archeologisch onderzoek op het "Speelhof" te Borgloon (prov. Limburg)*, *Archeologie in Vlaanderen II*, 237-246.
- W. WOUTERS, 2002, *Vechmaal (Heers): greppels en grachten uit de ijzertijd en vroeg-romeinse periode op het Distrigastraject*. *Archeologische kroniek Limburg 1998*, in: *Limburg-het Oude Land van Loon*, 2002, 261-262.

X/Y/Z

- X., 1966, *Ambiorix 1866-1966. Bundel studies gewijd aan de problemen rond Ambiorix en zijn standbeeld te Tongeren*, Tongeren (= overdruk uit *Limburg*, 45, 1966)
- J. YPEY, 1973, *Das Frankische Gräberfeld zu Rhenen, Prov. Gelderland*, in; *BerROB*, 23, 289 e.v.
- M.J.M. ZANDSTRA & M. POLAK, 2012, *De Romeinse versterkingen in Vechten-Fectio. Het archeologisch onderzoek in 1946-1947*, Met bijdragen van C. Isings, C.A. Kalee, R.P.J. Kloosterman, A.W. Mees, S.H. Stoop-Greijer en J.H. van der Werff † (*Auxiliaria* 11), Nijmegen.
- P. ZANKER, 1968, *Forum Augustum. Das Bildprogramm (Monumenta Artis Antiquae, 2)*, Tübingen.
- P. ZANKER, 1990, *The Power of Images in the Age of Augustus*, Ann Arbor.
- M. ZIMMERMANN, 2018, *Caligula am Oberrhein. Ein altbekanntes Zeugnis des Eutrop im Lichte neuerer archäologischer und epigraphischer Forschungen*, in: *Göttinger Forum für Altertumswissenschaft* 21, 101-115.
- E. ZÖLLNER, 1970, *Geschichte der Franken bis zur Mitte des 6. Jahrhunderts*, München.